

3995

Joan Torrendell

Els Encarrilats

DRAMA

ELS ENCARRILATS

JOAN TORRENDELL

ELS ENCARRILATS

DRAMA EN TRES ACTES

BARCELONA

Tip. «L'AVENÇ»: RONDA DE L'UNIVERSITAT, 20

1901

Ningú podrà representar, traduir ni reimprimir aquesta obra sense permís de l'autor.

Està encarregat de cobrar els drets de representació D. Joan Molas i Casas, director de la *Galeria de Proprietats Dramatiques i Liriques*, que té les oficines al carrer de l'Hospital, 12 i 14, 2.º

Està fet el deposit que marca la llei.

AN EN

JOAQUIM CASAS-CARBÓ

com a penyora d'amistat i agraiment

Digitized by the Internet Archive
in 2015

PERSONATGES

GUILLEM, metge	26 anys
D. ^a AGNA, sa mare	48 »
MOSSÈN LLUÍS, son oncle	52 »
D. PERE ANTON, el cacic	53 »
D. SEBASTIÀ, mestre d'escola	33 »
VALLÈS, escriptor	30 »
D. JAUME, propietari, pagès, diputat provincial.	54 »
D. ^a JOANA, sa muller	47 »
CATARINA, sa filla.	24 »
TORRES, secretari de l'Ajuntament	28 »
PONS, periodista	32 »
MANLEU, obrer	34 »
ROSA, sirventa	
ALTRA SIRVENTA	
L'AGUTZIL, jove	
HOMES, DÒNES I NOIS	

*L'acció, a Montblau, poble del pla, de Catalunya,
de 12 a 14,000 habitants.*

Època, actual.

Dreta i esquerra, de l'espectador.

*Aquesta obra va esser representada per primera
vegada, a Barcelona, en el «Teatre de Novedats», la*

nit del 27 d'Abril de 1901, segons el següent repartiment: GUILLEM, Sr. Borràs (E.); D.ª AGNA, senyora Mena; MOSSÈN LLUÍS, Sr. Viñas; D. PERE ANTON, Sr. Borràs (J.); D. SEBASTIÀ, Sr. Giménez; VALLÈS, Sr. Guitart; D. JAUME, Sr. Vinyals; D.ª JOANA, Sra. Morera; CATARINA, Sra. Delhom; TORRES, Sr. Delhom; PONS, Sr. Daroqui, MANLLEU, senyor Galceràn; ROSA, Sra. Periu; SIRVENTA, Sra. Sagués; AGUTZIL, Sr. Alonso.

Director artistic: D. Enric Borràs.

PRIMER ACTE

Casa de senyor de poble, o sia a can Guillem. L'escena és la sala gran d'entrada; portalada en el fons, que dóna al carrer; parets blanques, i el sostre de llenyams ennegrits, sostingut per una arcada amb un ganxo al mig i columnes empotrades a cada costat. En primer i segon terme, dugues portes per banda, i per tot el voltant de les parets cadires de diferents classes: de repès o de braços, de boya, corda, i unes quantes de reixeta aplegadices. Entremig, taules i arquilles antigues. A l'enfront, un a cada costat de la portalada, dos quadros a l'oli, obscurs, confosos. Flors, llibres i periodics sobre la taula. Entre la porta i el carrer hi ha la solana: una especie de pati, tancat per un pedriç, am tests de flors als angols.

Es mig-dia. Al carrer hi ha molt de sol. Se veu passar gent amunt i avall.

ESCENA I

MOSSÈN LLUÍS I TOT D'UNA DONYA AGNA.
DESPRÉS ROSA

(*Mossèn Lluís vesteix belindrancs, i s'apoya en un gaiato negre. Ve del carrer.*)

LLUÍS (*entrant per la portalada*). Avemaria Puríssima! (*Pausa. Més fort.*) Qui hi ha a la casa de Déu? (*S'asseu a una cadira prop de la porta.*)

AGNA (*entrant per la dreta amb una tassa buida a la mà*). Ets tu, Lluís? (*Posa l plat i la tassa sobre la taula. Fort.*) Rosa! (*S'asseu.*)

LLUÍS (*amb interès*). Que li passa alguna cosa an en Guillem?

AGNA. No, no res, gracies a Déu.

ROSA (*entrant per la dreta, primer terme*). Què vol, senyora?

AGNA (*a na Rosa*). Té, enduu-ten la tassa. (*A mossèn Lluís*). Dinaras am nosaltres, eh? (*Na Rosa pren la tassa i espera.*)

LLUÍS. No. Avui menjo a casa del diputat.

AGNA. Amb en Jaume?

LLUÍS. Sí.

AGNA (*a na Rosa*). El senyoret no pot dinar fins a les dugues. No vagis depressa.

ROSA. Molt bé diu. (*Surt.*)

AGNA. Què hi ha de nou? Què hi vas a fer a can Jaume? Una altra obra a l'iglesia?

LLUÍS (*enfadat*). No, filla, no. Quina mania aquesta, de creure que treballo massa!

AGNA. Si no ho dic per això, germà! Tot sia per Déu i la seva santa gloria. Desitjo que no cancis an en Jaume amb el teu pidolar continu.

LLUÍS. Doncs, mira: no l'has errada. Li vaig dret a la butxaca.

AGNA (*enfadada*). No t'ho deia?

LLUÍS. No és pera mi. Aquesta vegada sols sóc un intermediari. És pera l teu fill.

AGNA (*sorpresa*). Pera en Guillem? I li demanes diners?

LLUÍS. Es dir, diners... Diners o cosa que s'ho valgui: el seu apoi, la casa que té buida al barri nou, algun anticip.

AGNA (*seria*). Escolta, Lluís. Al meu fill no cal que li ompliu el cap de grills ni que l tregueu al carrer. Massa que l'he tingut fòra de casa i bon genit ha posat l'home per aquests mons de Déu lluitant am tota mena de gentussa pera que, ara que pot descansar un poc, segueixi igual vidota per coses que no li van ni li vénen!

LLUÍS. Tot això li contes an ell, qui ha estat el que m'ha tret ane mi de la... sagristia pera ficar-me en semblants malifetes.

AGNA. Pobret! Vols dir que tu no volies abandonar ta vida sossegada?

LLUÍS. Res d'això.

AGNA. Mira, Lluís: tu pel teu caracter no pots estar quiet vintiquatre hores seguides; i si t deixen pel teu compte ets capaç de fer ballar també a tots quants respiren aprop teu i un poquet més enllà. I tu saps molt bé que no t'has d'escarrassar gaire pera conseguir que en Guillem prengui el trot. El noi no necessita caminadors; i si un dia fica les mans a la pastera, ja n té per estona, perquè és més toçut que una mula malcriada.

LLUÍS. Doncs, digues que ja les hi té fins als colzes...

AGNA. I tu ja saps que no li convé. Per lo nerviós se te sembla ane tu, i a son pare en lo criticaire; i qui ha de viure com ell, i tu i jo en un poble com Montblau, on tots ens coneixem, ja ho pot donar per fet: a cada passa, s'ensopega amb un disgust, perquè aquí tot se sap, i tot s'infla. No t recordes del pobre Guillem, qui al cel siga? No saps ont ens va dur la seva mania de criticar-ho tot?

LLUÍS. Bé prou que ho sé, i ara no és pas cosa de recordar les angunies passades. El teu marit era l martell que destroça sense edificar. Res li pareixia acceptable. Disgustava a tot-hom i no convencencia a ningú. Havia d'acabar així, apartat de tot el món. En Guillem, el teu fill, és d'una altra mena. La seva activitat reclama alguna cosa més que curar els quatre malalts de la vila. He notat que s'avorreix molt, desde fa algun temps. El dia li és sobrat, i jo, si tinc por an alguna cosa, és an el no-fer-res, a l'avorrimment. Tén en compte que en Guillem no resisteix aquesta vida de cementiri, i que, si no s troba bé aquí, marxarà.
(*Signe amb els dits.*)

AGNA (*interrompent*). I ara! Què dius?

LLUÍS. Lo que sents: marxarà on puga esbargir els seus nervis. Vol treballar, i és precis donar-li feina.

AGNA. També n va buscar l seu pare.

LLUÍS. Inutilment.

AGNA. Massa que ho sé! Prou men recordo! No donava una passa que no se li enfonzés la terra.

LLUÍS. I quedava assegut. No men parlis d'allò. Era la mateixa passivitat. El teu fill no és pas fill vostre més que en lo bo. En tot lo demás ha sortit ane mi. Un salt cap endarrera... dic (*riu*) cap endarrera no: cap a un costat.

ESCENA II

ELS MATEIXOS I EN GUILLEM

(*En Guillem entra per la dreta, segon terme; és un jove, prim, però robust, am barba clara, rossa. Duu ulleres amb armadura d'or. Trajo blanqui-nós i ample, corbata de llaç, coll baix i sabates de color.*)

GUILLEM (*entra fregant-se les mans*). Ho veu? (*A Agna.*) Ja estic fresc com una rosa. (*A mossèn Lluís*). Com li va, oncle? Tant aviat per aquí? La cita és un poc més tard.

LLUÍS. Ja ho sé: abans haig de fer una altra visita. He vingut per una altra cosa. No us he vistos a cap dels dos a missa major, i he volgut saber si hi havia novetat.

GUILLEM. La culpa no és pas meva. Que consti, oncle. Sinó que an aquesta senyora (*afalagant a Agna*), per poc que m'aparti de les seves faldilles, ja li sembla que les feres se m'han de menjar. Cregui-m, oncle: la mamà no coneix bé als seus paisans, més bona gent!...

AGNA. Sí, mentres no ls facis la contra.

LLUÍS. Bé, però què ha passat, si és que no és cap secret?

GUILLEM. Secrets am vostè? (*Li pega copets a l'esquena; després surt a la porta del carrer, mirant i conversant amb algú que passa.*)

AGNA. Res: després de la visita s'ha obstinat en ensellar l'euga, que és la meva pesadilla, i un dia mel matarà; ja ho veuras.

LLUÍS (*impacient*). No siguis neguitosa, dòna. Digues.

AGNA. Ja ho veuras, Lluís. I ha marxat a Sant Martí a veure un condeixeble que està molt mal. Figura-t, amb aquest sol que esberla les pedres! Pren una assolaiada i...

GUILLEM (*qui ha tornat i escolta*). Repeteixo que la culpa no és meva. Ahir vespre vaig saber l'estat grave del meu amic i vaig pensar en anar a veure-l aquesta matinada, abans de la *visita*.

AGNA (*interrompent*). Però com ahir a la nit va estar enraonant fins a les tantes amb el bo del novel·lista, no he volgut cridar-lo fins més tard de lo acostumat.

GUILLEM. Exposant-me a arribar tard pel meu amic. Això no és caritatiu.

AGNA. La caritat ben entesa comença per un mateix.

GUILLEM. El compliment del dever és lo primer.

LLUÍS. *Distingo*. Veiam, veiam... anem per parts.

AGNA (*contenta*). Ah! Veus?

GUILLEM (*rient*). No, oncle, no discutim: la discussió pels qui dubten, pels qui no hi veuen clar, pels qui estudién lo abstracte, jo crec; m'entén? Jo no surto dels fets, jo vaig dret a lo meu. La crítica, la controversia, pels qui vinguin darrera. Ara l'acció, després... lo que Déu vulgui. (*Riu fort i surt a la porta del carrer, on conversa amb alguns que passen.*)

AGNA (*baix*). Ho veus? Veus lo que t'he dit? Mira si m'equivoco!

LLUÍS (*baix*). Fins ara no veig res més que ls nervis i un estat d'excitació que no sé ane què ve. Comprenc que l volguessis tenir aferrat a tes fal·dilles, com hi vas tenir el pare. Jo no sóc del teu parer, ja ho saps. Jo sóc d'una altra manera. En resum: que m'agrada en Guillem. Fins estic per

assegurar-te que Montblau necessita un home, i aquest home podria esser molt bé l nostre Guillem. Si no hagués estat per aquests habits (*la sotana*), qui sap!

AGNA. Per sort.

GUILLEM (*entra corrent*). Això no pot ser! No, no pot ser! No faltava més! (*Surt per la dreta, la seva cambra.*)

AGNA (*s'aixeca i el segueix*). Què t passa?

LLUÍS (*el mateix, més a poc a poc*). Que hi ha res de nou?

GUILLEM (*entrant amb el barret al cap; un barret fluix, petit, rodó*). Home, en Manlleu diu que l mestre don Sebastià no vol venir per si han dit o han deixat de dir... (*Moviment de sortir.*)

LLUÍS. Però... veiam, home. Què diu en Manlleu?

AGNA (*movent el cap*). Estem ben posats amb aquest mestret!

GUILLEM (*un poc enfadat*). Què passa? Que és republicà! Que no va a missa! Que és un heretge! Però, Verge Santa! Ane mi què m'importa tot això? També haig de condemnar-me per ell?

LLUÍS (*fredament*). Si no és pas això, Guillem; si no és pas això. Ignoro fins a quin punt el mestre i el diputat... comprens?

AGNA. Ja ho sé jo, que en Jaume és molt bon cristià.

GUILLEM. Tornem-hi! Com m'haig de explicar! Això a mi no m'importa. Que no s poden veure? Millor. Jo ls faré bons amics!

LLUÍS (*resolt*). Inutil!

GUILLEM. Tant me fa. No vull prescindir de don Sebastià. (*Fa pera sortir i torna*). I dic més: la meva opinió és que, després de vostè, és l'home més bo del poble. Vaja, ja ho he dit! I vui que ens ajudi. (*Surt corrent pel foro.*)

ESCENA III

AGNA I MOSSÈN LLUÍS

LLUÍS (*va darrera en Guillem fins a la porta*). Pensa-t'hi bé; fes-te carrec que jo conec... (*Irritat i tornant a dintre*.) Vés-ten a passeig! És toçut com pocs! On s'és vist no fer-me cas, ane mi, que conec aquesta mena de gent, més que ella mateixa! Això no pot anar! Vaja: aquest noi acabarà malament!

AGNA (*alarmada*). Ho creus així, Lluís? Jo ja t'ho deia...

LLUÍS. Què sé jo! (*Sossegant-se*.) Mira, germana, no m facis cas. Jo també tinc els meus nervis... i les meves coses. En fi, men vaig. Serà lo que Déu vulgui. (*Surt pel foro. Enfront de la porta se topa am donya Joana i na Catarina. Se saluden i conversen*.)

ESCENA IV

AGNA, JOANA I CATARINA

(*Aquestes dugues en trajo de casa, sense barret ni mantellina. Viuen aprop*.)

CATARINA (*entrant*). Com no l'hem vista avui a l'Ofici, donya Agna?

AGNA. Veuras: aquest matí he anat a missa de vuit, i després, esperant an en Guillem, que ha anat a Sant Martí amb aquest solot, m'ha passat el temps.

CATARINA. Que hi ha hagut novetat?

AGNA. Res de particular. (*Entra donya Joana.*) Un malalt grave, un condeixible que estima molt.

JOANA. Ja ho he dit jo: haurà tingut les seves feines. (*A Agna.*) Ai, filla! Aquestes noies se posen insofribles. Que alguna cosa li ha succeït; que si ell no falta mai... (*S'asseuen Joana i Agna.*)

CATARINA (*s'ha acostat a mirar dintre del quarto den Guillem*). Tampoc ara hi és?

AGNA. No. Creia que l'harieiu trobat al carrer. Ara mateix ha sortit.

CATARINA. Que anava cap a l'escola?

AGNA. No ho sé. Crec que sí, però...

CATARINA (*a donya Joana*). Sí, era ell. (*A Agna.*) La mamà empenyada en que no ho era. (*Va cap a la porta del carrer.*) Sempre amb aquest home! Quina rabia!

JOANA. Ai, filla! Me sap greu que no hagis sentit an en Lluís. Quin sermó! Oh! M'encanta! Parla tant bé! I, després, amb aquesta convicció, i aquesta... cosa... Sembla... que a una li dóna forces pera anar endavant, pera cumplir. Creume: el feix sembla més lleuger. Hi ha dies en que fa falta una veu així, forta, valenta, que a una l'empenyi, que la faci decidir. Sents un defalliment per tot el còs! No t passa això?

AGNA. Ane mi no. Estic bé així, tranquil·la, sense grans presses. Pera mi, tot el món és això d'aquí dintre: la casa. Res desitjo d'aquesta vida activa de córrer per aquí i per allà. Ane a mi que m deixin resar...

JOANA (*somrient*). I no fer res. Sempre has sigut la

mateixa: molt mística, molt distreta; rumiant sempre. Ets ben bé filla de Montblau.

AGNA. En cambi, tu... (*Pegant-li copets a les mans.*)

JOANA. Sí. Diga-ho. La boja! Figura-t que amb una mica més faig penjar els habits a ton germà.

AGNA. Cap buid! Encara no era pas sacerdot.

JOANA. Naturalment!

CATARINA (*girant-se de sobte*). Què tenia que fer el gran enfeinat? Se pot saber?

AGNA. Ai, filla meva! Coses d'homes!

CATARINA. És que no sel veu enlloc.

JOANA. Molt bé que fa. L'home no ha d'estar a casa sempre, una mà sobre l'altra. La casa no és més que pera descançar i tornar a la tasca. Pera refer-se, una festa i prou. Tot lo demás és d'afeminat.

CATARINA (*ironica*). Miri, mamà: a vostè la van esguerrar. Havia d'esser home, i home d'ateneu. No s diu així?

JOANA. Calla, calla, cap esflorat! (*A Agna*). Després de tot, és una sort esser així.

AGNA. Segons l'home que Déu li destini.

JOANA. Ben dit.

ESCENA V

ELS MATEIXOS I EN TORRES

(*Aquest vesteix am certa elegancia. És molt pretenciós. Exagera un poc la galanteria.*)

TORRES. Déu les guard. (*Dóna la mà a n'Agna, a na Joana i a na Catarina*). No creia trobar-les aquí.

CATARINA (*ironicament*). Vostè és molt afortunat.

TORRES. Tinc aquesta gràcia. Però no la puc pas agrair a vostè.

CATARINA. I això?

TORRES. Vostè m'heu fugit. (*Na Catarina riu.*)

JOANA. No, home, no. Per què li hem de fugir? Que és un monstre?

TORRES (*volent ésser intencionat*). Podria haver-hi interdicte.

CATARINA. Interdicte? De qui?

TORRES. Oh! (*Signe de no voler parlar.*)

JOANA. No, senyor; sinó que una no sempre està en disposició de rebre visites, entén? (*Aixecant-se fastiguejada i fent senyes a n'Agna de retirar-se.*)

TORRES. És que molesto? Si molesto...

AGNA (*dreta*). No, senyor. No n'mancava d'altra! Vostè en aquesta casa és sempre molt ben arribat. (*Sen van per l'esquerra, segon terme.*)

ESCENA VI

NA CATARINA I EN TORRES

CATARINA (*segueix rient*). No és això. És que vostè va dir l'altre dia a casa de l'arcalde que no havíem volgut rebre-l, i la mamà s'ha enfadat.

TORRES. Sols vaig manifestar les meves sospites, sense assegurar-ho.

CATARINA. Doncs asseguri-ho, secretari. Li faig saber que l'hora no podia ésser més dolenta i no hi havia manera de complaure-l. Però perxò no hi ha que enfadar-se. A vostè l'tractem en confiança.

TORRES. És que ja plou sobre mullat.

CATARINA. Què m diu!

TORRES. Vostè ja ho sap. La seva mamà no m veu
am bons ulls.

CATARINA. No n té prou amb els meus?

TORRES. Ja ho crec! Més com són d'altri...

CATARINA. A la cara ls tinc i ningú mels ha com-
prat.

TORRES. Oh! Si així fos i els pogués dur a l'encant!

CATARINA (*rient*). Quant ne daria?

TORRES. La vida!

CATARINA. Mort!... Pera que ls voldria, allavors?

TORRES. Més que mort: esclau!

CATARINA. Sap lo que promet?

TORRES. Vaja si ho sé. L'eterna contemplació de
les seves gracies.

CATARINA (*indecisa*). Tampoc me convé. Entre poc
i massa, la mesura passa.

TORRES. Vi amb aigua.

CATARINA. No, no he volgut dir això. Re de falsi-
ficacions. M'estimaria més vins variats.

TORRES. Ah, senyoreta! Això té un nom.

CATARINA. Quin?

TORRES (*no gosa dir-ho*). No, no men recordo.

CATARINA. A veure, secretari: digui-m'ho. Vostè
ho sap.

TORRES. La veritat... no sé...

CATARINA. Sí... atreveixi-s (*Mimosa*.) A veure: se
diu...

TORRES (*baix*). Coqueteria!

CATARINA (*molt satisfeta*). Ah, sí! Ho ignorava. Li
asseguro que és una fruita delitosa.

TORRES. No dic que no.

CATARINA. Sí, sí.

TORRES. Prou... pel qui la menja. Que pel mos-
segat...

CATARINA. Ho veu com ha ofert massa? Esclau, ha dit vostè.

TORRES. No retiro l'oferiment, més modifico l meu estat.

CATARINA. Com?

TORRES. D'esclau embabiecat me converteixo en esclau esquiú, o per lo menos indiferent.

CATARINA (*sorpresa*). Ah! De modo que l'indiferència... (*Pensativa*). Veiam, expliqui-m això.

TORRES. Miri. (*Signant el portal*). Allà ve l mestre en els jòcs de l'amor.

CATARINA (*girant-se*). El novelista.

TORRES. L'autor de l'Amor furtiu.

ESCENA VII

DITS, EN VALLÈS I EN PONS

(*En Vallès és un jove elegant, representa més anys dels que té; vesteix trajo de camp, usat; duu sempre ls gemels a la caçadora, gasta bastó. En Pons és molt diferent: trajo molt modest, pantalons que curtegen i jaqué antiquat. No resulta comic; emperò. Se tracta d'un poeta justament oblidat per la sort. La seva característica és esser peresós; debil, físicament i moralment.*)

VALLÈS (*que ha sentit el titol de la novela*). Ont he llegit això?

CATARINA (*allargant-li un dit*). Veiam si mossega?

VALLÈS (*volent agafar-li la mà*). No un dit, la mà.

CATARINA. Elefant!

VALLÈS. Cah! Digui més aviat golós.

TORRES (*a na Catarina*). Ho veu? En Vallès també prefereix menjar.

VALLÉS. Parlaven de *menus*?

TORRES. De fruites prohibides.

VALLÉS. Ah! Ja eren a les postres. En aquest cas, arribem a temps: l'hora del cafè.

CATARINA. No és costum. Aquí les dones no n prenen, i els homes van al casino.

VALLÉS. Quina llàstima! És el moment de les confidències i de l'ingeni. Jo bé l'he pres a casa de vostè.

CATARINA. Sí, coses de la mamà.

TORRES. Donya Joana sempre marxa contra la corrent.

PONS (*espontani*). Temps perdut!

CATARINA. Hola! La premsa ha cobrat la paraula.

VALLÉS. El sagrat dret de la crítica. (*Fa una reverència exagerada.*)

PONS (*excusant-se*). No, no he volgut molestar... sap? Més és la veritat. En els poblets com el nostre, sap?, tota resistència és inútil. No s fan proselit, i, en cambi, un carrega am l'antipatia dels altres, sap? No vull dir, perxò, que donya Joana faci mal. Al cap i a la fi, la cosa és ignocenta. Però ja ho veuen. Ningú l'imita, sap?

VALLÉS. És estrany. Precisament el defecte de les viles és copiar les costums de ciutat.

PONS (*adulador*). Molt ben observat, molt bé, mestre. Sols que l'introductor o iniciador, sap?, ha de tenir força autoritat.

VALLÉS. Vaja, sí! És qüestió de disciplina. Ho he notat, amic Director, ho he notat: Montblau és molt obedient.

PONS. Està molt ben dirigit. Veritat, secretari?

CATARINA. No li preguntin res. És un esclau. (*Riu.*)

TORRES. Oh! Segons i com. Quan me convé...

VALLÉS. Ja! Veig que vostè ha ofert una esclavitut...
eterna, sèns condicions. El plat és un poc fort.

CATARINA (*an en Vallès*). No li agrada?

VALLÉS. La passivitat? No, senyoreta. Prefereixo
l'acció.

PONS. Perdoni. Vostè no reuneix condicions pera
viure a Montblau, sap?

CATARINA (*contrariada*). Què sap vostè?

PONS. Prou. Ho he estudiat perfectament. I, si no,
com sostindria l periodic, sap?

CATARINA (*aixecant-se*). El periodic? Tot està en
el títol: *El Eco*.

PONS. Precisament.

VALLÉS (*aixecant-se i pegant copets a l'espatlla den
Pons*). Oh! En Pons té raó. Res de discussions,
res de camins nous. La carretera, la carretera!

CATARINA (*a la porta de l'esquerra*). Mamà! (*An en
Vallès.*) A pesar de lo dit, l'invito a pendre café
a casa. (*An en Torres i en Pons.*) I a vostès, si
no s'estimen més anar al casino.

TORRES. No faré nosa?

CATARINA (*rient*). Obeeixi.

VALLÉS. Un altre plat que no menjo.

CATARINA. A vostè l'hi suplico. (*Reverencia.*)

PONS. Agraeixo l'invitació, però l dever...

CATARINA. *Sí, sí, home. A fer-se *eco*, sap? (*Paro-
diant-lo.*)

ESCENA VIII

ELS MATEIXOS, DONYA JOANA, DONYA AGNA

I DESPRÉS DON JAUME

JOANA. Anem, noia, que és tard. (*An els homes.*)
Estiguin bons. (*Reparant an en Vallès, li allar-*

ga la mà.) Ah! Perdoni... Vostè per aquí?
CATARINA. I més tard a casa, pera pendre l'cafè.

JOANA (*contenta*). Sí, vingui: enraonarem. Parla-
rem de la novela que escriu.

VALLÉS. Am molt de gust.

JOANA (*als altres*). Déu los guard. (*Apareix don
Jaume en el foro.*) Mira, Catarina: el papà.

JAUME (*a na Joana i na Catarina*). Ja sabeu que
mossèn Lluís dina am nosaltres. (*A n'Agna.*)
Avui tel robem. (*Als demés.*) Bon dia tinguin.
(*Surten na Joana i na Catarina acompanyades
de n'Agna. Conversen a la solana. En Torres es
queda mirant a na Catarina.*)

ESCENA IX

EN VALLÈS, EN TORRES, EN PONS, DON JAUME
I DONYA AGNA

(*Don Jaume és diputat provincial per capritxo del
cacic. No reuneix cap merit. Tot el seu aspecte és
d'un subjecte adotzenat, vulgarot. Sempre té la
vista perduda. An el seu interlocutor mai el mira
a la cara.*)

PONS. Senyor don Jaume! (*Estreta de mans.*) De-
sitjava veure-l. (*Se l'enduu apart.*) Sap? (*Baixet.*)
Me pot enterar de l'assumpto? Vaja... la seva
opinió.

JAUME. No n sé res. (*Segueixen conversant.*)

VALLÉS (*an en Torres*). Jove! A vostè li dóna bon
resultat el metode contemplatiu?

TORRES (*girant-se*). Li diré: segons i com. Aquesta a estones pica.

VALLÉS. Però aquesta pesquera no està fitada?

TORRES. Per desgracia meva.

VALLÉS. Que no és amic den Guillem vostè?

TORRES. Molt.

VALLÉS. Molt bé! (*Arronsa les espatlles.*)

TORRES. Sóc un desheredat de l'amor. No tinc camp propi per segar; i com que l cor és exigent, recullo les espigues dels camps dels altres quan els amos se descuiden. Ells ho saben. Aquesta és tota la meva disculpa.

VALLÉS. Que no s'estimaria més esser amo?

TORRES. Ja ho crec! Però tinc la fatalitat d'arribar sempre tard.

AGNA (*tornant del foro*). No volen seure? Són a casa seva. Ala, Jaume: dóna l'exemple.

JAUME. No estic pas cançat; però m'asseuré. A la nostra edat una cadira mai cau malament.

AGNA. I vostès? Vaja, seguín. (*S'asseuen tots.*) En Guillem no pot trigar.

VALLÉS. No l'he vist avui.

AGNA. Ha anat a Sant Martí. Hi té un amic malalt.

PONS. Nō podia esser altra cosa. Feina, molta feina.

JAUME (*an en Torres*). No n'hi ha tanta a l'Ajuntament. Què diu, secretari?

TORRES. A temporades.

PONS. Cregui, donya Agna, que l seu fill és un noi de profit, sap?

TORRES. Jo l'admiro.

PONS. A mi m subjuga. Què li sembla, don Jaume?

JAUME. Un poc nerviosot. Eh, Agna? (*Llamentant-ho.*) Encara més que l seu pare, que en gloria siga.

AGNA. És molt bo, un troç de pa. I treballador! Oh! Tant jove! Ja n'ha feta molta de feina, molta.

VALLÉS (*somrient*). Si vostès encara no ho saben!

PONS. Vostè i ell són molt amics.

VALLÉS. Ens coneixem de molt joves. Desde l primer any d'universitat. Jo aviat vaig deixar la carrera. Aquella mena de treball constant, reglamentada, no és feta pera mi. En cambi, an ell sempre li sobrava temps. I això que no eren els llibres de text tots sols que l'ocupaven. Altre classe d'estudis el retreien de les disbauxes dels companys. Ben aviat va trobar treball a una farmacia i altres ocupacions que li daven els diners que necessitava. Quan jo comprenia que era indispensable fer algun treball serio, me refugiava al seu piset d'estudiant. La seva activitat sem contagiava. Fins me deixava renyar un poc pel meu bon amic. Ara mateix ja ho veuen. He vingut a tancar-me apropet seu pera acabar una feina important. I el seu bon criteri! És un dels meus critics en qui tinc més fe. Com a talent, el jugo a qualsevol. Els seus coneixements són enciclopedics.

PONS. Jo crec, dic, me sembla, don Jaume, que fa mal en enterrar-se a Montblau...

JAUME (*interrompt-lo*). Què sap vostè, home? Jo no he viscut a la capital, i a pesar de tot...

TORRES. Sí: aquí l tens diputat provincial i una de les primeres figures del partit. Els que valen...

PONS. És veritat, és veritat. No obstant (*baix*), si jo hagués viscut allà... sap?

AGNA (*aixecant-se depressa*). El meu fill!

ESCENA X

ELS MATEIXOS, EN GUILLEM I DON SEBASTIÀ

(Don Sebastià és un home prim, un manat de nervis, decidit, inflexible, barbeta negra, cabells esbullats; trajo obscur, bastant usat; camisa de color, fluixa, am cordó pel coll; coll baix; al cap, barret tou.)

GUILLEM. *(duu a don Sebastià de remolc. En Vallès s'aixeca i corre a apretar la mà a don Sebastià.)*
Perdonin. He fet tard d'un parell de minuts. Me dispensen, oi? *(Allarga la mà a tots i am tots conversa.)*

VALLÉS. No n faltaria d'altra que vostè no hagués vingut! Precisament el mestre és el qui en això té l vot més gros.

SEBASTIÀ. Cregui-m, senyor Vallès, que sols vostè i en Guillem me podien treure del meu cau. Estic ben desenganyat. Amb aquesta gent no hi ha res possible. Són dolents.

VALLÉS. No tingui por. El pensament li agradarà, i a la fi treballarà am gust.

GUILLEM *(an en Vallès)*. Noi, tanca la boca. És tard i hem de parlar un poc. Seiem.

AGNA. Ara jo m retirarè. Amb el seu permís. *(Tots la saluden.)*

GUILLEM. Perdoni, mamà. Això són coses d'homes. I l'oncle? Encara no ha vingut? És lo mateix. Començarem.

PONS. Abans me convé saber quin caracter té aquesta reunió.

GUILLEM. Perdoni, amic Pons. D'això no n diguem reunió; i, encara que ho sigui, no té caracter de cap classe. Se m'ha ocorregut una idea que crec beneficosa per tot-hom, i abans de fer-la pública he volgut consultar-la amb uns quants amics. Faré lo que ells me diguin.

TORRES. Agraeixo molt...

PONS. En aquest cas, prometo tornar atenció per atenció... sap?... manifestant imparcialment el meu pobre parer, encara que estic segur...

JAUME. Està bé. Digues lo qui hi hagi, i prou.

GUILLEM. Això mateix, don Jaume. Després ja hi diran la seva (*S'asseu al mig.*) Començo (*Pausa.*) Dugues paraules no més. (*Pausa.*) En fi: havia mig pensat quatre frases d'exordi i, naturalment, m'han quedat dintre... I tinter.

VALLÉS. Deixa-t de retòriques. A la qüestió.

GUILLEM. Tens raó. Jo no n'entenc d'aquestes coses. El meu pensament és aquest: Proposo la fundació d'un *Centre de lectura*. (*En Jaume, en Torres i en Pons se sorprenden.*) Que s'esgarrifem? Deixin-me explicar.

TORRES. A Montblau?

GUILLEM. A Montblau.

PONS. Aon no s llegeix?

GUILLEM. Precisament.

JAUME. Com ne dieu d'això? Idealista?

GUILLEM. Ben dit! El mot hi escau, don Jaume. Sí, cap a l'ideal.

VALLÉS. Vaja, explica-t, Guillem. Aquests senyors no han vist tot d'una l'importancia del projecte.

TORRES. I ara! Què diu? Una cosa grossa?

JAUME. Impossible.

PONS. Jo ho veig clar. I els asseguro que ho trobo de molt mal fer.

GUILLEM. Entenguem-nos. És que l'idea ls sembla de

grans dificultats, o és que no ls sembla bé en sí?

JAUME. Vaja, tu proposes un ateneu, diguem...
molts llibres i periodics.

GUILLEM. No: he dit cosa més modesta. Però no n'facin cas del nom. Fixin-s'hi bé: se tracta senzillament de disposar d'un lloc, més o menys comodo, pera reunir-se cada vespre, i sobre tot els diumenges, i llegir una cosa o altra pera adquirir idees...

PONS. Magnific, sí, magnific; però no hi anirà ningú, sap?

GUILLEM (*nerviós*). Hi anirà vostè?

PONS. Jo? És clar!

GUILLEM. Doncs ja som dos.

SEBASTIÀ (*clarament decidit*). Tres.

TORRES. Comptin am mi.

JAUME. Jo, la veritat, començo a queixar-me de la vista.

GUILLEM. Està bé. (*Somrient.*) A vostè li dispenso l'assistencia; més en quant al seu apoi...

JAUME. Si tu l creus necessari...

GUILLEM. Indispensable.

JAUME. Però diga-m, somnia-truites: creus que això porta algun profit?

GUILLEM. És la base de tot progrés. Miri. (*Ani-mant-se.*) Si ls nostres pagesos o els nostres menestrals tinguessin altres coneixements de la seva tasca, creu vostè que no doblarien els guanys? (*Arronsament d'espalles den Jaume.*) Doncs, no ho dubti, don Jaume. El problema està en posar a la seva disposició idees, d'ensenyâ-ls el camí, d'empenye-ls, de no permetre-ls tant d'abandonament, d'averkonyir-los am la seva ignorancia, d'entristir-los comparant-los amb els de fôra, que saben molt més que ells, de fê-ls veure tants tresors amagats a fi de que després

ells mateixos s'interessin en aprendre i progressar, en redreçar-se i fer-se forts. Se tracta, doncs, d'una obra gran, d'un treball patriòtic.

VALLÉS. Molt bé, molt bé, Guillem! (*A don Sebastià.*) Ara s'escalfa.

GUILLEM (*animant-se*). Pensin-t'hi bé: que hermós reunir els homes del poble que no saben llegir o que no llegeixen, precisament aquests; separar-los en grups i un de nosaltres exposar-los aquella matèria de la seva predilecció, explicar-los lo que no entenguin, comentar-ho i discutir amb ells mateixos! Hi ha tasca més humanitària, més beneficiosa per a un poble?

SEBASTIÀ (*resolt*). Ben cert.

GUILLEM (*s'aixeca*). Perquè és precís haver conversat amb ells, sentir aquells disbarats fins sobre el seu propi ofici, per a convence-s de que treure-ls de la seva ignorància és un bé molt gros. No tenen idea de res nou, fan el seu treball perquè sí; sobre l'esquena duuen un feix de supersticions prou feixuc, se porten com gent esclava, no tenen cap aspiració, ni idea de vida més noble que la seva. Per què no ls hem d'obrir els llibres de lo nou; il·luminar-los la seva ignorància, diguem-ho així, perquè vegin, d'un cop, tot lo horrible de la seva misèria intel·lectual i fins la moral? Els conquistem per a la vida de la consciència, de l'home conscient, de l'esperit, de l'amor. (*Aprovació general. En Sebastià l'abraça eternit.*)

TORRES. Bé, bé, bé!

JAUME (*satisfet*). És una primera espasa. (*Formen grup en Jaume, en Pons, en Torres i en Guillem.*)

SEBASTIÀ (*an en Vallès*). Aquest xicot encara m'atreurà del cau!

VALLÉS. I sí, home, sí. És una empresa patriòtica.

SEBASTIÀ. No sé què farem.

VALLÉS. Oh! És que no sel pot abandonar.

SEBASTIÀ (*desanimat*). Recularà.

VALLÉS. No l coneixen. (*Molta animació.*)

ESCENA XI

DITS I MOSSÈN LLUÍS

LLUÍS (*desde la porta i am sorpresa*). Això fa olor de llorer. Què hi ha? Triomf? Hi ha confortat?

PONS (*cap a mossèn Lluís*). Ve com l'anell al dit. Vostè m dirà la seva opinió.

LLUÍS (*entrant*). Doncs si jo desitjo saber la de vostès. Jo, ja veu, se tracta den Guillem.

GUILLEM. De mi, no; del poble, del nostre poble.

LLUÍS. Bé, sí; però és cosa teva, i es poden figurar que jo...

TORRES. Entesos, entesos. Li agrada.

JAUME. És clar. Com que és una idea molt hermosa... Veritat, Lluís?

LLUÍS. En efecte, és de molta transcendència. Lo més gran que a Montblau s'haurà fet.

PONS. Lo que jo deia, lo que jo deia, sap?

LLUÍS (*volent explorar a don Sebastià*). De manera que tots, tots estan d'acord?... Treballaran tots?

GUILLEM. Tots... és a dir, crec que tots...

JAUME (*an en Lluís*). En quant ane mi, ja ho saps: tu disposes.

LLUÍS. Gràcies, Jaume. (*Mirant an en Sebastià.*)

SEBASTIÀ (*contestant a la mirada*). He dit que sí. Jo no tinc per costum entusiasmar-me, però estic sempre allà on me correspon. (*An en Guillem.*) El felicito am tota sinceritat pel seu humanitari i patriòtic projecte, i vostè no té més que senyalar-me la meva tasca. Cumpliré. En qüestió de fer feina, posi-m a primera fila. (*En Guillem li estreny les mans.*)

LLUÍS. Doncs... va bé. Tenia por que no s'entenguessin.

PONS. Pel número proxím escriuré un article, mossèn Lluís.

TORRES. I és natural, home. Aquest vespre ja començaré la propaganda al casino.

GUILLEM (*satisfet*). Bravo! Estic content. Amb homes com vostès, m'animo a conquistar el món. Han comprès tot el valor de l'idea, l'han sospesada bé. Anem, doncs, a realisar-la. Qui vol, pot. L'acció és la força. Avant! El triomf serà nostre. Si ns hi empenyem, d'aquest poble de xorcs en farem un aixam d'abelles fecondes. Avant, dic! El pervindre és nostre! (*Tots parlen a un temps.*)

PONS. Bé ho necessitem! Sap? (*Se topa amb en Sebastià i l'abraça*). A treballar, mestre!

SEBASTIÀ. Veiam com empeny aquesta prempsa!

PONS (*entusiasmat*). *Se batirà el cobre.* (*Va de l'un a l'altre.*)

VALLÉS (*an en Sebastià*). La victoria ha sigut completa.

SEBASTIÀ. Això és hermós. La conquista de l'idea! (*Al foro apareix don Pere Anton.*)

PONS (*Am veu ofegada i de fonda sorpresa*). Don Pere Anton! (*Silenci. Contrarietat en tot-hom. En Jaume, en Torres i en Pons, abatuts. Hi ha un instant d'aclaparament.*)

ESCENA XII

DITS I DON PERE ANTON

(*Don Pere Anton camina a poc a poc i amb evident altiveça. Mira de reull l'interior de la casa. És home alt, gros, soperbiós, entre senyor i pagès: el cacic. Mentres passa, ningú parla, instintivament.*)

JAUME (*enutjat*). Com és que no s'hi ha pensat?

TORRES (*confós*). És cert.

GUILLEM. Aquí? Per què? En tot cas, a la primera reunió.

PONS. Ell creurà que ho és.

GUILLEM (*resolt*). Volen que l cridem?

LLUÍS (*que esperava aquesta decisió*). Sí, vés.

GUILLEM (*desde l portal*). Don Pere Anton!

JAUME (*ansiós*). S'ha girat?

GUILLEM (*més fort*). Don Pere Anton! (*Se dirigeix cap a la solana.*) Dugues paraules. (*Surt.*)

PONS. No vindrà.

LLUÍS. Sí.

TORRES. No ho sé, no ho sé.

LLUÍS. He dit que sí.

VALLÉS. Per què no?

SEBASTIÀ. Ha d'entrar.

LLUÍS. Entrarà.

JAUME. Ha estat un bon descuit, aquest! (*Apareixen don Pere Anton i en Guillem.*)

GUILLEM (*incitant-lo a entrar*). Vingui, vingui. Tots són coneguts.

PERE ANTON. Hola! Hola! (*Fent brometa.*) Bé, bé!
Estaveu conspirant? Alerta, alerta!

GUILLEM (*seguint la broma*). Jo sóc el culpable.
Aquests senyors ni sisquera ho havien sospitat.
(*S'asseuen tots.*)

JAUME (*disculpant-se*). No, no. El cas és senzillíssim.
En Guillem ens parlava...

PERE ANTON. Fuig, home, fuig! Jo no demano explicacions. No n faltava d'altra! Bé, bé. Hem!
(*An en Sebastià.*) Ah! Vostè per aquí? Bé, bé.
Això sí que és un bon triomf. Sí. L'han tret de la cunillera. Bé, bé:

SEBASTIÀ. I en bona hora. L'idea m'agrada i hei faré tot lo que pugui.

LLUÍS. A don Pere Anton també li agradarà.

JAUME. De segur.

PERE ANTON (*després d'una pausa diu an en Pons i an en Torres*). I vosaltres, joves, què hi dieu?
Hem! Aquest jovent no s'entusiasma.

TORRES. Ja ho crec! És un hermós pensament.

PONS. Sí, sap? Molt hermós.

PERE ANTON. Bé, bé. En aquest cas, què m queda ane mi? Voto am la majoria. Hem!

GUILLEM. No, senyor. Vostè no votarà fins que s'haurà enterat bé del meu proposit.

PERE ANTON (*espontaniament*). I és?

GUILLEM. Ben senzill: fundar un centre de lectura.

PERE ANTON (*posant-se seriós*). Un altre casino?

LLUÍS. Mai!

PERE ANTON. Doncs?

GUILLEM. Una cosa que no costa tant i que val molt més. Una escola pràctica pera ls que no saben llegir, pera ls ignorants.

PERE ANTON (*més tranquil*). Bé, bé. M'agrada l pensament. Hem! Això és molt important, molt serio. N'hauriem de tenir una sentada.

GUILLEM. Això rai. Quan vostè vulgui.

PERE ANTON. No. Vostè dirà. Jo m poso a la seva disposició.

GUILLEM. De cap de les maneres!

PERE ANTON (*rient*). Sí, home, sí. Vostè és un jove treballador; jo sóc un vell desocupat. Hem! (*Remors*). La veritat, la veritat...

PONS. Montblau n'està ben satisfet de la seva activitat.

PERE ANTON. Bé, bé. Això ho diu la prempsa. La prempsa l'erra molt sovint.

LLUÍS. Lo millor serà, ja que és aquí, que n parlin tots dos sols i resolguin en definitiva. (*Tots s'aixequen.*) És lo més convenient. Activitat, activitat!

GUILLEM (*a don Pere Anton*). Què li sembla?

PERE ANTON. A mi, perfectament. (*S'aixeca.*) Fins més tard, doncs. (*A don Sebastià.*) I vostè que s deixi veure...

SEBASTIÀ (*cap cerimonia*). Estic molt ocupat.

GUILLEM (*an.en Vallès*). Vindras a la tarda?

VALLÉS. No. M'he compromès a anar a casa de don Jaume.

GUILLEM. Allí ns trobarem. (*Surten en Jaume, en Pons, en Torres, en Sebastià i en Vallès pel foro. Mossèn Lluís sen va per la dreta, segon terme.*)

ESCENA XIII

GUILLEM I DON PERE ANTON

PERE ANTON (*s'asseu*). Vostè dirà, Guillem.

GUILLEM (*lo mateix*). Doncs, ja ho ha sentit. Pre-tenc despertar el poble.

PERE ANTON. *Nada menos.* Ja s'hi ha pensat bé?

GUILLEM. Indubtablement. Cal força constància. Un hom s'hi té de pensar abans d'embarcar-se en una empresa com aquesta. Més, cregui-m, estic resolt. Els resultats me sedueixen. És un dels meus ideals.

PERE ANTON. Els resultats? Tinc por que no s'enganyi. La multitud és una cosa diferent de lo que vostè s creu. Vol beneficis materials, no ho oblidi.

GUILLEM. Pot-ser sí. Vostè té medis pera complaure els seus desitjos, pera satisfer-los la fam. Jo estic disposat a apagar-los una altra mena de set de que ells mateixos no s donen compte.

PERE ANTON. Té raó: no la senten ells, aquesta set. Doncs què hi haurà guanyat després?

GUILLEM (*sorprès*). Don Pere Anton... (*Pausa.*)

PERE ANTON (*tranquil*). Què? (*Pausa.*)

GUILLEM. Home, que la seva pregunta és molt rara.

PERE ANTON. Doncs, cregui que no té segona intenció. (*Pausa*). Vull dir quin profit treurà d'aquest sacrifici?

GUILLEM. Pera mi, cap. Sols me preocupa l bé dels altres, el del meu poble, en un sentit; el de tot-hom, el de l'humanitat, en un altre.

PERE ANTON. És estrany. Però, en fi, per vostè farà amb els seus idealismes. Al cap i a l'últim, això és un modo de passar el temps com qualsevol altre.

GUILLEM. És una llàstima que ho cregui així.

PERE ANTON. Sí, sí. Miri: jo duc ja trenta o trenta cinc anys de governar això, i mai hi he vist la necessitat de fer aquest treball... com ne direm?... de criatura.

GUILLEM. Això sí que ho és. d'estrany, don Pere Anton! És possible? I mai ha somniat am veure

el seu poble gran, enlairat, instruit, amo absolut dels seus devers i dels seus drets?

PERE ANTON. Pera què, si jo ls sé per ell? Jo li obtinc del Govern tot lo que necessita, més de lo que necessita; li senyalo l camí que ha de fer, més bé de lo que ell no l'esculliria. Els seus devers, se li fan recordar sovint; els seus drets, els sé jo tots. Què més pot desitjar?

GUILLEM (*veritablement sorprès i apartant-se de tota discussió*). Sí... sí... Pot-ser tingui raó... És una especie de patriarcat a l'antiga... Mentre la direcció sigui justa, correcta, savia... Però, a pesar de tot, jo sento boges ansies de fer algun servei als meus paisans. Estic convençut de que l meu proposit és bo, que contribueixo al benestar d'aquests pobres treballadors, que, al meu entendre, viuen la vida inconscient de les besties... Vostè pot ajudar-me molt an aquesta empresa. Vostè és el motor d'aquesta màquina. Ajudi-m.

PERE ANTON. Bé, bé. Ja li he dit que l projecte m'agradava. Però, vostè creu que jo li sóc d'algun profit? No pot prescindir de mí?

GUILLEM. No, senyor. De cap de les maneres. Vostè és l'únic que pot suprimir totes les dificultats. Un sol mot de vostè pot realisar el meu somni.

PERE ANTON. Doncs, bé. Encara que no tinc gaire fe en aquests somnis, com vostè mateix ne diu, estic prompte a dar-li tota la meva influencia. (*S'aixequen.*) Ara és un poc tard i tinc pressa. (*Resolt.*) Demà passi pel casino.

GUILLEM (*sorprès*). M'estimaria més anar a casa seva.

PERE ANTON. És lo mateix. Allí també hi som, a casa.

GUILLEM. Ja ho sé. Massa que ho sé. Però és la seva casa politica.

PERE ANTON. Bé, bé. (*Un poc contrariat.*) Jo l cito an allí, i allí l'espero. Faci-m el favor. (*Pausa.*) Estigui segur que serà ben rebut, el primer lloc...

GUILLEM (*pausa. Pensatiu. A la fi, es decideix.*) Im-possible! No hi puc anar! No hi aniré!

PERE ANTON (*enutjat*). Per què? A què ve això?

GUILLEM. No hi aniré mai. No admeto imposicions... imposicions inútils.

PERE ANTON. Ah! Mirin l'orgullós! (*Ironic.*) Així són tots els savis, la gent il·lustrada. L'orgull els infla fins a reventar. És clar! Tenen la pell tant fina, és tanta la seva soperbia! Ah! Ja li veig la trama. Això mateix. Vol dir que d'aquests infeliços (*pels pagesos*) vostè n volia fer aquests castells (*per ell*), nius d'enveja i d'orgull? Aquest és el seu somni, minyó? (*Rialla de menyspreu.*)

GUILLEM (*contenint-se*). Don Pere Anton, sento molt el seu error, Ara no s tracta de cap classe de soperbia. S'equivoca si m creu orgullós. Vostè no m coneix.

PERE ANTON. Bé, bé. A goç vell no cal dir-lí quisso.

GUILLEM (*apurat*). Si no és això! Siestic molt per damunt de tanta petitesa! Ho sapiga! Me nego rodonament a anar al seu casino, perquè—vostè ho sap perfectament i això ja s'ha fet condició indispensable—els que van allí porten la llibreia política de don Pere Anton, i jo no vull perdre encara la meva independència.

PERE ANTON. Que és el meu enemic?

GUILLEM. No. Pot-ser és lo que vostè voldria. Però no ho sóc. El dia que m senti lacaio, trucaré a la porta del seu castell. Avui per avui, sóc jo. No vui clavar-me a la roca, com el musclo a la

quilla del vaixell que l'heu aont ell va. La vida lliure m' reclama i em subleva tota respiració artificial. Jo també, com vostè, conec tot això de la vida del ciutadà, am la diferencia de que jo vui ensenyar-ho als demés, i vostè s'ho guarda. És natural, doncs, que ells necessitin qui els dugui de la mà, jo no.

PERE ANTON. Doncs... pèr què m'ha cridat?

GUILLEM (*irat*). Oh! Perquè ls companys han volgut, i endemés perquè jo l' conec a vostè més que vostè ane mí. Pera obtenir la seva cooperació, perquè no s'oposés al meu pensament, perquè contribuís a la felicitat dels seus paisans, pera anar junts a la gran obra del desvetllament d'un poble. S'hi oposa, a la fi?

PERE ANTON (*ironic*). Jo? Què m'hi haig d'oposar! Faci, faci l' seu camí.

GUILLEM (*ansiós*). M'abandona?

PERE ANTON. Jo? Què l'haig d'abandonar! Després de tot, pot-ser sigui vostè l' que m'abandona a mi.

GUILLEM (*resolt*). Am l'home politic no m'hi embarco. Al cacic no l' vull acompanyar.

PERE ANTON. Bé, bé. Doncs marxi sol. (*Sen va cap a la porta.*)

GUILLEM. Hi marxaré, sí, senyor! No estic acostumat a deturar-me davant de cap obstacle.

PERE ANTON (*girant-se*). No obstant, el seu pare comparava l' cacic amb una locomotora desparada.

GUILLEM. El meu pare era un poruc.

PERE ANTON. Digui més aviat un prudent. (*Ja a la porta.*) Cregui-m, minyó: no s' planti al mig de la via.

GUILLEM. És una amenaça?

PERE ANTON. És un bon consell. Adéu. (*Surt.*)

ESCENA XIV

EN GUILLEM I DESPRÉS MOSSÈN LLUÍS I N'AGNA

GUILLEM (*desesperat*). Ha començat la lluita (*Es revolta irat.*) Lluitar pera fer el bé. (*Les mans al cap.*) Món, món! (*Apareixen mossèn Lluís i donya Agna.*) Ho heu sentit? (*Ironic.*) Veus-aquí el benefactor del poble, el nostre pare! Se l'ha de suprimir!

LLUÍS. Pensa-t'hi bé!

AGNA. Recorda-t del teu pare!

GUILLEM. El meu pare era un rebel sense voluntat.
Jo n tinc. Lluitaré!

LLUÍS. Contra ell? (*Per en Pere Anton.*)

GUILLEM. Contra lo impossible!

AGNA. Fill meu!

GUILLEM. I de les meves obres. Ja ho sabeu!

TELÓ RAPID

SEGON ACTE

El menjador de la casa de don Jaume. Al mig de l'habitació, una taula quadrada. A l'enfront, un portal que dóna a un jardí. Se veuen arbres, plantes i flors. A l'esquerra, un aparador am copes, gerro, plats de fruita, etc. A la dreta, una porta de la casa. A l'entorn, cadires de noguera, am sitial de fusta i claus de bronxo. Per les parets, plats antics.

Són les tres de la tarda.

Bon sol, al jardí.

ESCENA I

JOANA, CATARINA I JAUME

(Estan seguts a taula menjant les postres. Sobre la taula hi ha un pom de flors.)

JAUME. Què us semblen aquestes pomes.

CATARINA. Són molt gustoses. Que les han com-
prades a cal Maneta?

JOANA. Fuig, dóna! Ja hem acabat de comprar més fruita.

CATARINA. I això?

JOANA. Ens en duuen tanta, que ja no sé què fer-ne. Avui un plat de raim de mossèn Lluís; ahir don Pere Anton ens va regalar un paneret de maduixes; i aquest matí en Guillem ens ha enviat aquestes pomes. Són riquíssimes. (*An en Jaume.*)

JAUME. Jo les trobo bastant aigualides.

CATARINA. Doncs jo com sucre.

JAUME (*rient*). Són den Guillem!

CATARINA. Ja ho havia dit abans de saber-ho. (*Enutjada.*) I vostè, basta i sobra que sigui cosa de cal Guillem, ho ha de trobar defectuós.

JAUME (*irat*). No sé per què. Què t'emboliques?

JOANA. Perdona. La noia té raó.

JAUME. Doncs, no n té! Mira tu!

CATARINA. Bé, bé: deixin-ho córrer.

JOANA. És que jo voldria que m'expliquessin quin mal fa aquest xicot.

JAUME. Més del que ell se figura.

CATARINA. Ara sí que ho ha dit ben rebé: ell no s'ho figura: si no, no l faria.

JOANA. Aquí lo que hi ha és que an en Pere Anton no li ha entrat per l'ull dret.

CATARINA. Ni de cap manera.

JAUME. I això és molt mal fet. Vosaltres ja sabeu que en el poble ell és l'amo, i s'ho té ben guanyat, i és inútil pensar en pujar-li a sobre. I això ho ha somniat aquest ximple.

CATARINA. Ximple? Bé deia vostè fa pocs dies que l Guillem era un noi de talent.

JOANA. I ho és.

JAUME (*enutjat*). Sí, senyores. Tot lo sàvi que vulguin; però no deixa d'esser un somnia-truites.

I ane mi no m'enganyen, vaja, ni en manegen com una criatura.

JOANA (*sorpresa*). I ara?

JAUME. Ja ho he dit. Jo tinc les meves idees, i, sobre tot, sóc home de poder perdre molt, i he d'estar bé am certes persones. I també a vosaltres, que us convé...

ESCENA II

DITS I AGNA, AM VESTIT DE CASA

AGNA (*de dins*). Avemaria!...

CATARINA (*aixecant-se*). Donya Agna!

JOANA (*an en Jaume*). Fes el favor de callar.

CATARINA (*desde l portal de la casa*). Entri, donya Agna.

JAUME (*a na Joana*). Algun dia n'haurem de parlar.

AGNA (*entra i els veu seguts a taula*). Encara? Per això no s torneu vells.

JOANA. Se fa lo possible.

JAUME. La bona vida, noia, la bona vida!

CATARINA (*oferint una cadira a donya Agna*). Se-gui, donya Agna.

AGNA (*seient*). Quasi no val la pena. És qüestió d'un moment.

JOANA. Que t passa alguna cosa?

AGNA. Què vols que m passi? Queestic entre l'espasa i la paret. Sofreixo molt, moltíssim. Veig sofrir al meu fill, empenyat en dur a cap les seves idees.

JAUME. És molt toçut!

JOANA. És energic!

CATARINA. Cada un té la seva. Que l deixin fer.

AGNA. Ai, filleta! Ja ho dius tu! És precis haver-ho passat com jo ho he passat amb el meu pobre Guillem per tenir una idea de l'infern d'una casa odiada de tot lo món, malehida dels bons i temuda dels debils.

JAUME. Ja té raó, ja! (*Encenent un cigarro.*)

AGNA. Si n tinc? Ai, Déu meu! És un desespero veure com a poc a poc les persones amigues deixen de fer-vos cas, fins de saludar-vos i sentir que per tot arreu us critiquen, us maltracten i suposen rancunies que mai heu sospitat. Més això no és res, comparat amb el torment de contemplar l'estat d'irritació, d'enfuriment continu de la persona que estimeu, separat de tot-hom, barallat am tots els de la vostra classe, malt vist dels pagesos, i sols elogiat dels malcontents, dels que mouen renou, dels republicans...

JOANA. Perdona, Agna: això és exageració.

CATARINA. Tranquil·lisi-s: en Guillem no és així, no ho serà mai.

JAUME. És molt exaltat. Més que l seu pare.

JOANA. Doncs, jo dic que és més discret, que és més home, que té més energia.

JAUME. Tornem-hi, am l'energia! Aquesta energia l pot perdre.

AGNA. Já ho diu el meu germà. D'aquestes lluites no pot eixir-ne res de bo. És necessari calmar-lo, i, sobre tot, fer-lo ben amic de don Pere Anton.

JOANA. El monstre, el mal home.

AGNA. És l'amo.

JOANA. És el llop.

JAUME. No diguis bestieses! Després de tot, és un

home que pera ell no vol res. Ja veus: podent ésser ell el diputat, me n'ha fet a mi.

CATARINA. Per lo que li convé. Vostè ja ho sap. No n parlem més.

JOANA. Això mateix.

AGNA. Sigui com sigui, Catarineta. Aquí hem de viure, i les coses sempre marxaran així. En Lluís ho diu: don Pere Anton és a dalt i tots nosaltres a baix.

JAUME. Aquesta és la certa.

AGNA. Mira, Jaume. Jo tinc males notícies. Els amics se separen den Guillem, l'abandonen, i aquest menyspreu, an el noi el posa furiós.

JOANA. I és clar! Tots li van prometre ajudar-lo.

AGNA. Vosaltres el podeu predicar i pot-ser canviar d'idea.

JOANA. Res penso dir-li. No l vull contrariar.

AGNA. Catarineta! (*Suplicant-li.*)

CATARINA. Li parlaré.

JAUME (*a na Catarina*). Tu pots fer molt.

CATARINA. Sí, després que vostès, els amics, l'han amoïnats.

JOANA. Són uns covarts! Se les haguessin d'haver am mi!

ESCENA III

DITS I EN VALLÈS

VALLÈS (*de dintre*). Se pot passar?

CATARINA (*aixecant-se*). El senyor Vallès! (*Fort.*)
Passi, passi, senyor Vallès! (*Tots s'aixequen.*)

AGNA. Men vaig.

JOANA. Tant aviat, dòna? Espera: pendras cafè.

AGNA. Gracies. Tinc molt que fer. (*Entra en Vallès, saluda a na Catarina i enraona amb ella.*)

JAUME (*a n'Aгна*). Doncs, jo li parlaré, an en Guillem; li faré un bon sermó. (*Na Joana saluda an en Vallès i li conversa.*)

AGNA (*an en Jaume*). Sobre tot, que na Catarineta li parli. Tu arregla-ho, i parla també amb en Pere Anton.

JAUME. Seras servida.

AGNA (*anant-sen i an en Vallès.*) Vostè pel poble?

VALLÉS (*somrient.*) Sí, senyora. Els anyoro. He vingut aquest matí.

AGNA. Molt bé. (*Marxant.*) Estiguin bons.

JOANA. Adéu, filla. (*Na Catarina i en Jaume l'acompanyen.*)

ESCENA IV

JOANA I VALLÈS

JOANA. Segui, segui, senyor Vallès. Ha arribat a l'hora. (*Toca l timbre que hi ha sobre la taula.*)

VALLÉS. I això, donya Joana? (*S'asseu a la taula.*)

JOANA. L'hora divina! El cafè! (*Entra la criada portant aigua calenta. Tot-d'una prepara la cafetera i les tasses. Donya Joana fa l cafè. Surt la criada.*)

VALLÉS. Am molt de gust! Cregui que aquí no s pot pendre. És aigua bruta.

JOANA. Oh! Quin pecat! Miri: jo sóc radical en

això: o bo, o de cap classe. Millor és l'aigua fresca.

VALLÉS. I es veu ben bé que vostè és *gourmet*, que hi és força aficionada.

JOANA. Per què?

VALLÉS. Perquè no permet que la minyona...

JOANA. Mai! Vol callar? Aquesta pobra gent no ho entén. Ja ls ho pot explicar, ja! No ho acertaran mai. Altrament, jo no ho permetria. Per mi és una delícia olorar el flaïre del cafè. (*Olorant el cafè molt.*) Oh! És un olor que m' trastorna! Cregui-m que, si l cafè emborratxés, m' emborratxaria moltes vegades.

VALLÉS. No li fa mal?

JOANA. Cah! No, senyor. Però, és ben cert, me transforma. És un goig, una distracció. Més que això: un sacudiment, una revolta dins tot el còs. Fins sembla que aixeca l'esperit. Sento una revivalla, una alegria encoratjadora...

VALLÉS. Ane mi m'ajuda molt pel treball.

JOANA. Ane mi, pera no morir-me dintre aquest cementiri de gent viva.

VALLÉS. Oh! Que ben dit! La felicito! Li compro la frase.

JOANA. Calli, per Déu! Ja la pot ben pendre. És exacta?

VALLÉS. És soperba! És l'impressió que a la fi se sent quan s'hi viu algun temps, a Montblau, passats els vuit dies que ls amics se li entreguen a un i no l deixen sossegar un moment portant-lo d'aquí per allí com si fos una maleta. El foraster que ve aquí, és la pedra que cau en mig de l'estany. De tot-d'una les aigües fan un poc de soroll, s'obren, se rïcen, sembla que s'alegrin; no hi falten, perxò, les granotes que s queixen de l'esvalot que ls espatlla la seva

estimada tranquil·litat; més a poc a poc les ones arriben a la vorera, l'aigua torna a pendre el seu habitual caient, i la quietut i el silenci regnen altre cop sobre l'estany. (*Pausa.*)

JOANA. Afegeixi: sobre l'estany empestat.

VALLÉS. No diré que no.

JOANA. Jo li asseguro. Ni sé com ne baixa vostè, del Puig. ¿Hi ha res més hermós, més pur, més saludable que la montanya? Pot-ser sí, dirà vostè, la ciutat.

VALLÉS. És cosa diferenta. Totes dugues m'agraden al seu temps. Però, sobre tot, la montanya d'aquesta comarca és de lo més delitós, de lo més nou, fins diré de lo més inspirador de casa nostra.

JOANA. Doncs, com no n disfruta, ara que pot?

VALLÉS. És molt senzill. No estic ben disposat.

JOANA. Què li passa?

VALLÉS (*amb enuig.*) Les coses den Guillem, que em tenen de mal humor.

JOANA. Ja té raó! Pobre xicot!

VALLÉS. Oh! Que s creu que hi seria jo, al poble, si no fos que no puc treballar, allà dalt, lluny del meu amic, que passa moltes angunies, abandonat de tots? Aquí baix no s'hi pot viure. Cregui-m, donya Joana. ¿En vol de murmuració, de romansos, de quèntos i de porqueria?

JOANA. Però digui-m, Vallès: que hi troba gust vostè removent l'aigua empantanegada?

VALLÉS. És que anava estudiant el terreno pera en Guillem. El meu amic està empenyat en sanejar l'estany, i, per molt que xisclin les granotes, ell no cedeix.

JOANA. És l'únic remei: netejar bé l clot i sembrar-hi bones llevors.

VALLÉS. D'acord; però ¿en sortirà victoriós el primer que remogui aquesta brutícia?

JOANA. Ah!

VALLÉS. Per de prompte, el terreno comença a enfondir-se davant d'ell. Lo qual no vol dir res per la seva constancia. Més crec que se li prepara una ferida al cor.

JOANA. I ara! Què diu?

VALLÉS. Sí, senyora. Pretenen que la filla de vostè el desenganyi.

JOANA (*verament sorpresa*). I ara! Què diu, sant home?

VALLÉS. L'hi juro. Don Jaume és l'encarregat...

JOANA (*s'aixeca*). No pot ser! Veiam. (*Va a la porta de la dreta.*) Jaume! Ah! És vostè! Passi.

ESCENA V

DITS I EN PONS

PONS (*entrant*). Déu lo guard, donya Joana!

JOANA. I en Jaume? No l'ha vist?

PONS. No, senyora. Acabo d'entrar.

VALLÉS (*s'haurà aixecat desde un principi i anat a mirar al jardí*). Perdoni: don Jaume és a la glorieta am la Catarina.

JOANA. Ah! (*Corrent cap al jardí.*)

ESCENA VI

VALLÈS I EN PONS

(*La criada endreçarà la taula, entrant i sortint*)

VALLÈS. Home, Pons, m'alegro de veure-l.

PONS (*cerimoniós*). El gust és meu, amic Vallès.

VALLÈS. Després de la xerrada que hem tingut avui en el casino, he sabut que *L'Eco* no publicarà l'article den Guillem. És cert?

PONS. Ja veurà. Les coses han vingut així, sap?

VALLÈS. No, perdoni. Jo no li pregunto com ha sigut. No n'haig de fer res. Vostè farà lo que millor li sembli. Però, la veritat, m'ha estranyat aquesta resolució repentina. Recordi-s bé que vostè va demanar l'article an en Guillem; van convenir en que fos científic, si bé de vulgarisació; l'escriu, corretgeix les proves, les hi retorna, ha de sortir en el número proxím, segons vostè mateix va assegurar, i avui me diuen que ja no és així. Què passa aquí?

PONS (*confós*). Què ha de passar, home de Déu, què ha de passar! Atengui-s al refran de la terra: «ont hi ha barrets no hi campen caputxes».

VALLÈS (*enutjat*). Què refrans ni romansos! Vostè atengui-s abans a la formalitat. Vostè m va prometre que don Pere Anton no n sabria res, i aquí ja veig el seu barret, el gran barret de Gestler.

PONS. Però escolti-m, senyor Vallès; faci-m el favor. Sap? A l'impremta hi ha un treballador, reco-

manat de don Pere Anton, i allà dintre, sap?, no s mou una lletra que l. quefe no ho sapiga. Aquest xicot el devia enterar dels nostres propòsits, sap?, i ahir a la nit, en plena reunió, don Pere Anton va dir de sobte, sap? (*imitant*): «Ane mi m'enutgen els articles pretenciosos dels savis. Per ciències estem! Això no s llegeix, *don Juanito Pons*» (*To sumís.*) Digui, senyor quefe. «*Nada, hombre: oído á la caja!*» Què vol que faci?

VALLÉS. Que tingui més serietat, diantre!

PONS. Sí, sí, té raó, senyor Vallès, més... sap? Som a sota, som a sota.

VALLÉS. Sí, sí; però li faig saber que sols hi han d'esser els que n tinguin necessitat. Quin disgust no tindrà l pobre Guillem! No fa prou i massa, el xicot, escrivint-li unes quartilles pera un periodic com el de vostè? Un *eco* que no és gens imparcial...

PONS. Faig tot lo possible... sap?

VALLÉS. Per què no ha donat compte de la conferencia den Guillem en el *Centre Obrer*?

PONS. No vaig assistir-hi, sap?

VALLÉS. Doncs, jo li diré, sap vostè?, que va esser molt aplaudit; lo que vol dir que tots aquells treballadors el van entendre i que, endemés, sap vostè?, en Guillem i en Pere Manlleu, el president del *Centre Obrer* estan entesos pera establir el *Centre de Lectura*. Ala! Ja està enterat, i vagi am la noticia al barret del qual vostè és l'eco, sap?

PONS. Cregui, Sr. Vallès, que tot ho sabia i que de tot me n'alégro molt. Si no fos que la vida té les seves exigencies... (*Enfadat.*) Vatuàlisto! Cregui-m que si no fos pels cigrons, sap? Vatuà! Però, i la canalla? I la dòna? (*S'aixuga ls ulls*)

amb els dits, sense fer riure.) Som esclaus, sí, senyor, som esclaus, sap?

VALLÉS (*crident, però compadint-lo*). És que s tracta de la vostra llibertat, ximplés!

PONS (*sumís*). I, mentrestant, què fa un pare de família? Aquesta (*pegant-se tocs a la panxa*), aquesta té la culpa de tot, sap? I, després, un tot sol què pot fer?

VALLÉS. És que haveu d'esser tots!

PONS. Tots! Qui més qui menos, tots estem lligats, sap? Tots, tots!

VALLÉS (*am rabia i baix*). Covards!

ESCENA VII

ELS MATEIXOS I MOSSÈN LLUÍS

LLUÍS (*desde fòra*). Avemaria Puríssima!

PONS (*revifant-se*). Séns pecat... (*Corre a la porta de la dreta*.) Per aquí, mossèn Lluís.

LLUÍS (*entrant*). I la gent d'aquesta casa?

PONS. Són al jardí.

VALLÉS. Déu lo guard, mossèn Lluís.

LLUÍS. Per vostè vinc. He sabut que havia baixat de la montanya. La Providència me l'envia.

VALLÉS. A les seves ordres.

LLUÍS (*an en Pons*). Amb el seu permís. Haig d'enraonar amb el senyor Vallès.

PONS. Doncs, jo m retiro. (*Va cap a la dreta*.) Amb el seu permís.

LLUÍS (*an en Pons*). Miri: faci l favor d'esperar-me, que pot-ser el necessiti.

PONS. Doncs, aniré a fer tertulia... (*Va cap al jardí.*)

LLUÍS. Perfectament. (*Surt en Pons.*)

ESCENA VIII

MOSSÈN LLUÍS I EN VALLÈS

VALLÈS. Vostè dirà, mossèn Lluís. (*Seuen.*)

LLUÍS. Dues paraules. El conflicte està plantejat en tota l'extensió. En Guillem i don Pere Anton s'han posat l'un enfront de l'altre i no hi ha medi de tirar endavant el projecte den Guillem. Com vostè compendrà, el fracàs de l'idea no té cap importància. Lo millor és deixar-ho dormir per ara, que, quan menys ens ho pensem, se despertarà. Lo terrible és la lluita entre l meu nebot i el cacic. I el final jo l tinc ben previst: la completa ruïna den Guillem. La força està de part de l'altre.

VALLÈS. Com?

LLUÍS. Deixi-m dir. En el meu pobre concepte, és ben necessari que s torni enrera en tot lo caminat; que en Guillem abandoni l seu plan; que respecti l'influència de don Pere Anton i que aquest deixi tranquil i fins ajudi al meu nebot, que bé prou que ho necessita, com vostè sap. Ara bé: jo no puc de cap manera parlar d'aquest assumpte amb en Guillem. Veu en mi un partidari del cacic i creu que les meves raons són interessades. I li asseguro, senyor Vallès...! En fi, d'això no n parlem. Ja vindrà l dia... En

resum: sóc del parer de que sols vostè, que té les mateixes opinions que ell, podrà trobar dins del seu propi modo d'esser arguments de conveniència, d'oportunisme si vol, que facin que deixi córrer els ideals i s'atengui a les realitats de la vida.

VALLÉS. Mossèn Lluís, lo que vostè m proposa ho he fet ja, convençut, emperò, de l'inutilitat de les meves observacions. Conec molt més que vostè al seu nebot. Hem viscut junts una pila d'anys, precisament en els dies en que la lluita va consolidar el seu caracter de ferro. Per altra part, les coses s'han presentat massa bé pera que abandoni facilment el seu projecte. Per lo vist, vostè ignora que en Guillem, el mestre i en Manlleu treballen a la una i el *Centre Obrer* és seu.

LLUÍS. Ho sabia i demanava l'apoi de vostè, precisament perquè no s'arribés an aquesta confabulació que ha d'exasperar més encara a don Pere Anton.

VALLÉS (*apurat*). Però entenem-nos, mossèn Lluís: què pretén aquest senyor? No li plau el pensament? Tots sabem que no s tracta d'això. Però, en fi, no vol ajudar a plantejar-lo ni que ls seus en siguin? Molt bé; que s retirin i deixin lliure l camp an els demés.

LLUÍS. És que si s fa així, la guerra serà a mort. Conec als del poble. En cambi, si en Guillem sospenia ls treballs i fins feia com aquell que ja no sen recorda, és quasi segur que després se posaria de mica en mica d'acord am don Pere Anton, i tot marxaria.

VALLÉS. Això vol dir que, en vista de que en Guillem no fracassa, sinó molt al contrari, va endavant i es farà lo que desitja més o menos bé,

l'home ja transigeix, encara que en Guillem no s' faci del seu partit, ni que s'apunti soci del seu casino, i fins vol ajudar-lo. Ah! Es veu ben clar lo que és, se retrata ben rebé: l'amo. Doncs, no, senyor: amb això sí que no puc aconsellar-lo, an en Guillem. Tinc ben arrelada la meva opinió. No pot ser. (*S'aixeca.*)

LLUÍS (*lo mateix*). Però escolti, senyor Vallès. Aquí no s tracta de cedir o no cedir de que vagi sol o acompanyat. Lo positiu és que hi ha persones que fan més mal que bé, que tiren a perdre qualsevol assumpto.

VALLÉS. Am la seva sola presencia?

LLUÍS. Am la seva sola presencia. Sí, senyor. Això ja és sabut: l'intervenció d'uns suposa en absolut l'exclusió dels altres.

VALLÉS. N'hi ha, doncs, que estan enterament exclosos de treballar per la societat, de fer bé als altres?

LLUÍS (*abrumat*). Així són els fets.

VALLÉS. Modifiqui-ls. En la seva mà està. Precisament vostè...

LLUÍS. Jo? Ah, no, senyor! La nostra posició ns redueix al paper de conciliadors. El nostre govern és de pacificació.

VALLÉS. Vostès ho han volgut així. Han adulat als poderosos, i aquests, a la fi, els han rebaixat al nivell de la servitut. Molt millor hauria estat apoiar-se en l'amor del poble, certament ben necessitat de consol moral i material.

LLUÍS. L'han corromput.

VALLÉS. Li han robat les il·lusions. I vostès no s troben pas nets de pecat. Recordi que un mal exemple convenç més que cent sermons.

LLUÍS. Doncs bé. Comencin vostès per donar-ne un de bo. Transigeixin. Segurament conseguï-

riem la voluntat de don Pere Anton, si s'eliminava al mestre.

VALLÉS. Al mestre? És el més entusiasta.

LLUÍS. Seria una concessió feta a la soperbia del quefe.

VALLÉS. Ah! Sí. Lo que jo li deia de bon principi. Per mi no pot ser. El valor de la victima sobrepuja en molt al de l'idol. De modo que...

ESCENA IX

DITS, EN GUILLEM I EN TORRES

GUILLEM (*de dins*). Podem entrar?

VALLÉS. Endavant, Guillem! (*Mossèn Lluís se retira pel jardí.*)

GUILLEM (*apareix a la porta de la dreta amb en Torres*). Passi, passi.

TORRES. No, senyor: vostè.

VALLÉS. Endavant, nois. Fòra compliments.

GUILLEM (*an en Vallès*). Que fas d'amo de casa?

VALLÉS. Home, he vingut a refugiar-me aquí (*mirant si ha sortit mossèn Lluís, que ja no hi és*), i tinc una sort que fa por. Crec que m trobo a la gola del llop. (*An en Torres*). No m descobreixi, secretari. (*Posant-se ls dits a la boca indicant mutis.*)

TORRES. Per mi... (*Aixecant les espatlles.*)

GUILLEM. En Torres és un bon amic. Amb un poc més de força de voluntat...

TORRES. Amb idees ja ho sap, correligionari.

VALLÉS. I amb els fets?

TORRES. Ah!

VALLÉS. Doncs, inútil. Vostè és sord, o coix, o cego... No diré tonto...

GUILLEM. Un poc covard.

VALLÉS. Sí, vaja: d'això que n diuen espavilat.

TORRES (*atufant-se*). Què vol dir?

VALLÉS. Dispensi, no he volgut pas ofendre-l. Al contrari, li he volgut fer un elogi.

TORRES. Ah! Bé.

VALLÉS. Però escolti: no és de vostè la frase: «el món és una comedia: representem»?

TORRES. Sí, senyor. (*Gira l'esquena.*)

VALLÉS. Doncs?

GUILLEM. Bé, vaja, frases. (*Dóna un volt a la conversa.*) Que has tornat a veure a don Sebastià?

VALLÉS. Ah! Sí. Anem-lo a trobar. Vol parlar d'un assumpto!

GUILLEM (*parat*). Algun contratemps?

VALLÉS. Al contrari. Tot marxa d'allò més bé.

GUILLEM (*acció de marxar*). Activitat, doncs!

ESCENA X

EN GUILLEM, EN VALLÉS, EN TORRES

I NA CATARINA

CATARINA (*desde l portal del jardí*). Hi ha permís?

TORRES (*que està prop de la porta*). Permís necessitava jo pera entrar endins.

CATARINA (*an en Torres*). Passi. A la glorieta són. (*En Torres surt.*) Que sen van? (*An en Guillem i en Vallés.*) Jo crec que vostès a les venes, en lloc de sang, hi tenen argent-viu.

GUILLEM (*burlant-se*). Ja se sap, els homes públics: ocupadíssims, ocupadíssims.

CATARINA. Doncs, demano audiència al senyor ministre. (*Fa una reverència.*)

GUILLEM. Ara?

VALLÉS (*rient*). Jo m retiro! T'espero a fóra, noi.

GUILLEM. Un moment. (*An en Vallès.*)

VALLÉS (*gran reverència*). *Buona fortuna!* (*Imitant al Bernabé de Gioconda. Surt per la dreta.*)

ESCENA XI

NA CATARINA I EN GUILLEM

(*Tots dos permaneixen drets entre la taula i la porta. Na Catarina s'apoya a la taula.*)

CATARINA (*continuant la brometa*). Senyor ministre, això no marxa bé.

GUILLEM. Sapiguem primer a què diu vostè això.

CATARINA. No t facis el pagès.

GUILLEM. Paraula! No sé a què t refereixes.

CATARINA. Vull dir que t preocupen molts assumptos.

GUILLEM. Una pila. (*Fent broma.*) Figura-t, a un ministre!

CATARINA. Doncs, fill, dimiteix, perquè la teva reina s'estima més tenir-te a son palau que no pas que siguis al ministeri. Ala, prou!

GUILLEM. No hi ha que esser tant egoïsta.

CATARINA. Egoïsta? Saps quants dies fa que en tot penses, menos en mi?

- GUILLEM. Cap. Sempre hi penso: veliaquí.
 CATARINA. No és cert. Els fets demostren el contrari.
 GUILLEM. No vinc cada dia?
 CATARINA. Sí. Per quin temps?
 GUILLEM. Tot el temps que m permeten les ocupacions.
 CATARINA. Deixarem les més precises.
 GUILLEM. Totes ho són.
 CATARINA. Acabem, noi: això no són ocupacions series: això són cabories.
 GUILLEM. Sí, pot-ser, sí. Això ho diuen les persones sensates, les formals, les series, oi? Doncs, ja ho saps: no n vui fer cas. No sóc boig? Als boigs sels deixa estar.
 CATARINA. Sóc jo que ho dic, vaja! I t'ho dic pel nostre bé, i per la tranquil·litat de la teva mare.
 GUILLEM. Ui, ui, ui, ui! Ho portes ben estudiat, noia!
 CATARINA. Vaja, estimat meu: fes cas de lo que jo t dic. Deixa-t de coses i pensem en nosaltres.
 GUILLEM (*acció de marxar*). Adéu, noia: tu estas de broma.
 CATARINA (*enutjada*). Escolta-m. No siguis toçut.
 GUILLEM. Que ho dius de debò, això?
 CATARINA. T'ho dic de debò.
 GUILLEM. (*Pausa. La mira fixament als ulls.*) M'extranya molt tot això.
 CATARINA. No sé per què.
 GUILLEM. Perxò mateix, perquè saps poques coses, perquè no t sols encaparrar gaire i això veig que t preocupa massa.
 CATARINA. Algun dia havia d'esser la primera vegada. Aquests quefers teus me toquen de massa a la vora, pera que no n'hagi de fer cas. La teva obstinació t porta molt enllà; les teves idees

són molt radicals, i aquesta lluita am tot el poble ens portarà a una situació perillosa. Jo, la veritat, fins hi ha moments que m fas por. Certes amistats...

GUILLEM (*nerviós*). Perdona. M'invites a una discussió molt delicada i en realitat impropria de nosaltres dos.

CATARINA. Res de discutir. Men guardaré prou!

GUILLEM. Veritablement, a tu no t'escau, tractant-se de mi.

CATARINA (*sorpresa*). Oh! I això?

GUILLEM (*molt serio*). Per una raó senzillíssima que mai t'havia fet observar. Creia que no hi hauria cap necessitat; que mai arribaria aquest cas. La meva idea és que la dona que no sosté a l'home en els moments més perillosos de la lluita, no compleix amb un dels seus principals devers... què devers!, sentiments!

CATARINA. Encara que vegi que ell s'estrella?

GUILLEM. La dona no ho veu això. Té confiança absoluta en l'home. Si no és així, no són més que dugues persones que viuen plegades. La més petita diferència en cosa essencial no ls permet formar una sola ànima, el sol individu que jo concebeixo. Llavors la vida ja no és possible.

CATARINA (*instintivament*). Què dius?

GUILLEM. Naturalment. Hi ha d'haver solidaritat absoluta. De lo contrari, el torment seria horrosós. La lluita començaria a la propia llar.

CATARINA. No t'entenc. Vols que sia una batxillera, una doctora?

GUILLEM. Mai!

CATARINA. Doncs?

GUILLEM. Que tinguis fe en mí.

CATARINA. Convince-m.

GUILLEM. Sen té o no sen té. Això ja és una resistència. Mai tindrà fe aquell que no s'entrega: aquest és el camí.

CATARINA (*apurada*). És que jo no discuteixo, vaja! Ja ho sé que am tu no puc discutir, naturalment.

GUILLEM. És cert. La dòna ha d'esser tota confiança, tota tendresa, tota consol; això, sobre tot això: balsem.

CATARINA (*amorosa*). Si jo no vull esser altra cosa! Vull consolar-te. (*Se li acostà.*) Fer-te oblidar disgustos i contrarietats. (*En Guillem està molt nerviós.*) Anem, tranquil·lisa-t. Deixa-ho córrer, tot això. Creu-me a mi. No ns convé, ens perjudica.

GUILLEM (*cançat*). Vaja, deixem-ho! Comprenc que no ets tu. Això no ets tu. No, no! Hi veig la mà d'un altre: és el teu pare. L'utilitarisme traspuja per tot lo que ara dius: tu no ets així.

CATARINA (*s'enretira*). Calla! Ve l teu oncle!

GUILLEM. Aquest t'ha confessat.

CATARINA. No. (*Surten per la dreta.*) Vine.

ESCENA XII

DONYA JOANA I MOSSÈN LLUÍS

(*Entren per la porta del jardí*)

LLUÍS (*plantant-se davant de na Joana*). Però m vols fer el favor de no contradir an en Jaume?

JOANA. És que jo no us entenc. Per un costat, en

Guillem té tota la raó; per l'altre, tots li feu la contra. Vaja, no us entenc! Abans de tot, la veritat.

LLUÍS. Sí, la veritat, però quan és oportuna.

JOANA. Sempre.

LLUÍS. Bé, sí. Mai ha de prevaldre la mentida. Però hi ha defenses que a la veritat li fan més mal que bé. An els bons arguments s'hi 'pot afegir l'oportunitat. Hi ha casos i casos. No tots els temps són a proposit pera semblar. Què diries tu d'aquell qui volgués semblar a l'estiu, quan el sol és més calent i el cel mai s'ennuola? Això sols ho faria un boig. Doncs això mateix se proposa l meu nebot.

JOANA. Tu ho dius, serà veritat. No sé de què tracta. És a dir: ja ho sé, i la idea m sembla imillorable.

LLUÍS. Estem d'acord. Repeteixo que jo sóc el primer en proclamar-ho. Lo que sostinc és que no és oportú, que tot se tirarà a perdre per no procedir-se degudament.

JOANA. Bé, bé. Tu tindras raó. Tu hi veus més clar que jo, ja ho sé. La teva experiència t'ha de valer per força. I jo, la veritat... en fi, me basta que tu ho diguis.

LLUÍS. No t tinc pas d'enganyar.

JOANA. Ho sé. Et crec. Però ane mi m passa una cosa; i tu la saps de fa temps. Vols que pensi mal d'un assumpto? Que sigui cosa den Jaume.

LLUÍS. Ja t tinc dit que amb això fas molt mal. En Jaume és el teu marit, és el cap de familia, és l'autoritat de la llar.

JOANA. Bé ho sé prou! La meva obediencia mai li ha faltat... És així?

LLUÍS. I me n'alegro.

JOANA. Però poques vegades té la meva confor-

mitat. Saps per què? Perquè, abans que tot quant has dit que era en Jaume, és un troç de cera en mans den Pere Anton, aquest mal home. Llevat del seu treball de pagès, no entén res de lo altre, mai li he vist una opinió propia, fa i diu lo que diu i li mana que faci l quefe. Això és un home? Això és una soca. I jo en les soques no hi crec. Un boig pensa més que la fusta.

LLUÍS (*fent broma*). Tu, en cambi, penses massa.

JOANA. No n tinc jo tota la culpa. Tu m'has espavilat. Ja de joves...

LLUÍS (*serio, anant-sen cap al jardí*). Sí, jo sempre t'he pres en serio.

JOANA (*seguint-lo*). He sigut molt desgraciada.

LLUÍS. Confiança en Déu. (*Girant-se.*) Ah! I creu-me a mi. No donguis ales an en Guillem. Va malament. Salvem-lo. Creu-me ane mi.

JOANA. Faré lo que m diguis. Basta que tu...

LLUÍS (*sentint als del jardí que s'acosten*). Dispensa. Aquests vénen per aquí. (*Va cap a la porta de la dreta.*) Adéu. Espera-ls i no ls contradiguis. Anem tots a la una. (*Surt.*)

JOANA (*queda mirant-sel desde la porta*). Adéu, Lluís.

ESCENA XIII

JOANA, DON JAUME I EN PONS

JAUME (*a na Joana*). I mossèn Lluís?

JOANA. Acaba de marxar.

PONS. Quin home, eh? Té l cap molt clar.

JOANA. Si n'hi hagués molts com ell a Montblau...
Té cap i té cor.

JAUME. Doncs, ja estas enterada: en lo den Guillem pensa com nosaltres.

JOANA. Com tu no; tu com ell.

JAUME (*an en Pons*). Ho ha sentit? (*A na Joana.*)
Que hi ha més d'aquí allà o d'allà aquí, ximple?

JOANA. Per mi, molta diferencia. La que hi ha entre l remat i el pastor.

JAUME. Figura-t! Fan el mateix camí.

JOANA. És cert: l'un sap perquè, i l'altre no.

PONS. Ja té raó, ja, donya Joana.

JAUME. I què ha de tenir!

PONS. Ens porten, sap?, ens porten.

JOANA. Menos mal si ho coneix.

PONS. La vida, sap?

ESCENA XIV

DITS, EN TORRES I EN MANLLEU

(*Aquest ultim en vestit de treball i en manigues de camisa.*)

TORRES. Per aquí, Manlleu, per aquí.

JAUME (*an en Manlleu*). Hola, Manlleu! Entreu, entreu.

MANLLEU. Déu los guard. (*Mig escorregut.*)

JAUME. Veniu, Manlleu, veniu. (*Assignant una cadira.*) Seieu aquí.

MANLLEU. Dispensi, don Jaume. Vinc am la roba del treball.

JAUME. Sou a casa vostra. Escolta, Joana.

JOANA. Què vols?

JAUME. Que serveixis unes copetes, dòna.

TORRES. Si m permet, l'ajudaré. *(Els dos serveixen.)*

MANLLEU. Vostè per aquí, senyor Pons?

PONS. Petant la xerrada, home. I el *Centro* com marxa?

MANLLEU. Vostè ja no vol saber res dels pobres.

JAUME. Què vol dir? I això?

PONS. Per què ho dieu?

MANLLEU. Home, se l'invita i no compareix pel *Centro*.

PONS *(fent-se l desentès)*. No us entenc.

TORRES. En Manlleu parla per la nit de la conferència.

MANLLEU. Això mateix. De la conferència del metge.

JAUME. Den Guillem?

MANLLEU. Sí, senyor.

JAUME. A proposit. Escolteu-me.

TORRES. Don Jaume, si li sembla. *(Presenta les copes.)*

JAUME. De primera. *(En pren una i l'ofereix an en Manlleu.)* Ala, home! Beveu! *(La pren.)*

MANLLEU *(abans de beure)*. Doncs, a la salut de vostès.

JAUME. A la vostra, i que Déu ens ajudi a tots.

PONS. Amén, don Jaume.

TORRES. Perfectament. Ara, si l senyor *(per don Jaume)* em permet, us diré en dugues paraules l'objecte de... vaja, el per què don Jaume us ha fet venir aquí.

MANLLEU. Vostè dirà, secretari.

TORRES. Ahir vespre, don Pere Anton ens va cridar a nosaltres tres pera manifestar-nos el desig d'arreglar la qüestió dels consums.

MANLLEU (*sorprès*). Home! I això?

JAUME. Ja veureu. A mi m sembla que ja basta de discussions, baralles i romansos, i crec que, en lloc de perdre l temps en fer-nos malver, els uns als altres, ens hem d'ajuntar pera arribar a la felicitat del poble.

PONS. Molt bé!

MANLLEU. Però si això és lo que nosaltres volem!

JAUME. Doncs, això mateix ho vaig dir an en Pere Anton, i ell me va contestar que estava disposat a tot.

MANLLEU. A tot?

TORRES. A tot.

MANLLEU. Doncs, comenci per rebaixar quotes.

TORRES. Comenceu vós per retirar de la Delegació ls recursos.

MANLLEU. Demà, si li sembla. Però vostès no m donen cap garantia de que don Pere Anton complirà lo que vostès prometen?

PONS. Home, no desconfieu. És clar que ho complirà.

MANLLEU. Re... Les coses clares.

TORRES. Conformes. Aquest vespre ns veurem al casino i...

MANLLEU. No, senyor: al casino no pot ser.

PONS. Que voleu que anem al *Centro*?

JAUME. Ni a l'una part ni a l'altra. Ens reunirem aquí mateix... No us-e sembla?

MANLLEU. Molt bé. I que no podriem enraonar un poc de lo dels béns comunals?

TORRES. Se parlarà de tot; don Pere Anton està ben disposat.

MANLLEU. Me n'alegro. I gracies, don Jaume. Ja veig que vostè ho ha arreglat.

JAUME. Us diré. He fet lo que he pogut, perquè m

sembla que és hora de que tots treballem pera...
vaja, pera l benestar del poble.

PONS. Ben dit, don Jaume, sap?, ben dit! En faré
un article d'aquest pensament.

JAUME. Re de diferències, embolics, disgustos:
anem tots a la una.

MANLLEU. Que és la meva. Cada hù, el seu mall, i
a mallar sobre l mateix ferro. No l'haviem d'apri-
mar! Ja ho podia esser de rebregat!

TORRES. Doncs, entesos: fòra diferències! Que cada
hù amolli l seu cap, i dem-nos tots les mans.

JAUME. Que us-e sembla?

MANLLEU. Per mi, endavant.

TORRES. Don Pere Anton ja h'a amollat per una
banda. Ara us toca a vós.

MANLLEU. A mi?

TORRES. Sí, en lo del *Centre de lectura*.

MANLLEU. Això no és cosa meva. És de don Gui-
llem.

JAUME. Sense vós, res podrà fer.

TORRES. Segur. Vós ne sou el millor pilà.

MANLLEU. És que jo tinc donada la paraula an el
metge.

JOANA. Doncs no li falteu.

JAUME. Fes el favor de no comprometre an en
Manlleu. Ell sabrà lo que li convé. De la part
den Guillem no li pervindrà cap mal. En cambi,
en Pere Anton... ja ho sabeu.

MANLLEU. Massa que ho sé: fa lo que vol, i el dia
que li passa pel cap arruinar a un hom, el balda.

TORRES. Lo millor és la pau. Que no s perdi per
vós. La guerra a cap de nosaltres ens convé,
però molt menos a vosaltres.

PONS. Sí: la corda sempre s romp per la part més
prima. El pobre és el que pateix.

TORRES. Ara us proposa la pau: accepteu-la.

MANLLEU. Per mi... Però jo no puc fer res tot sol.
Hi ha la Junta del *Centro*.

TORRES. Quina Junta? Vaja, romansero! Allí sou l'amo.

PONS. Es fa lo que vós voleu.

MANLLEU (*orgullós*). No tant. Lo que hi ha és que m'escolten.

JAUME. Vós prometeu deslligar-vos de tot compromís. Això m basta.

JOANA. Deixeu-lo estar... No l'impacienteu. És una malifeta...

JAUME. I l'arreglo dels consums?

MANLLEU. Sí, és cert. Ai, senyora! Això és la nostra salvació. Sap que n'és de pesat? Ens aixafa.

JOANA. I la consciència? I la paraula? L'home séns paraula...

PONS. És que la vida, sap?, té les seves exigències.

JOANA. Doncs una d'elles bé n'ha d'esser sacrificar-se per lo més sagrat de l'home: la formalitat. Que seria possible re en el món si no hi hagués paraula? Pera éstar segurs, sempre tindriem que anar acompanyats de notari. Què hi diu an això, senyor Pons? (*Curt silenci*).

PONS (*abatut*). Què vol que li digui, donya Joana? Que vostè té raó... i que jo també n tinc.

JAUME (*baix*). I no n'ha de tenir! I és clar que n té!

TORRES. Aquí lo que hi ha és que nosaltres no manem i...

MANLLEU. *Y quien manda, manda, y cartuchera al cañón: veliaquí.*

JAUME. Ben cert: la culpa no és nostra. (*Pausa*). I lo que jo dic: no tinc més que un programa: marxem a la una. (*En tots hi ha un posat d'aclaparament, de debilitat, de covardia que espanta. Tots miren al trespol, parlen a poc a poc i baix. La consciència parla a dintre cada hù.*)

ESCENA XV

ELS ANTERIORS I EN GUILLEM

(A la presència den Guillem, tots encara resten més abatuts i avergonyits.)

GUILLEM (*entrant*). Déu los guard. (*Parant-se.*) Perdonin. Que estan parlant en secret?

JOANA. No: pots passar. Què t creus? Estavem conspirant.

GUILLEM. Contra qui?

JOANA. Contra... contra...

JAUME (*la mira com recriminant-la*). Vejam què diras?

JOANA. Doncs, mira: no sé què dir. Perquè la veritat és que, si tots volen, no sé qui és que s'oposa als vostres desitjos. (*An en Guillem.*) Escolta: tu ho diras. Segons sembla, aquí s tracta d'aixecar la bandera de la pau, aixoplugar-se assota i treballar... (*An en Jaume.*) Com ho has dit?

PONS (*prompte*). Pera l benestar del poble.

JOANA. Això mateix. Pera l benestar del poble. I, segons sembla, tots pensen igual, tots estan disposats a sacrificar-se per aquesta idea, tots... fins en Manlleu, que jo creia que era l més intransigent.

GUILLEM. No, en Manlleu no. Ell és ben raonable. (*Ironic.*) Aquí, en qui s'ha de pensar, com vostès saben, és en don Pere Anton, que és el qui ls mana.

JAUME. Ell també és raonable, i no s'hi oposa.

JOANA. Si són tots! Ho veus? Tots! Ara tu digues:

qui és el contrari, contra qui s'conspira, contra qui conspirem, si és que conspirem contra algú?

GUILLEM (*fent burlleta*). Contra algú? No ho vulgui saber? Tots fusellats! Traició... Com ne direm d'això? Traició de lesa majestat!

JOANA (*lo mateix*). Què dius, Guillem?

GUILLEM. Figuri-s: volen destronar al rei absolut d'Espanya!

JAUME (*molt serio*). Vejам què diras.

GUILLEM (*serio*). Doncs, sí, senyor. Aquí l qui mana és el partit. Sí, senyor: vet-aquí l tirà del nostre temps, el monstre sense entranyes que tot ho devora: homes, pobles, ideals, tot. Abans eren els reis que imposaven la seva absoluta voluntat. Avui són els partits, els déus que demanen víctimes. Que no ho sabeu? El partit vol, el partit mana, el partit exigeix, el partit fa de jutge. I quina justícia! Tots els que no són del partit l'han soferta. El partit fa pobres, el partit fa rics; i am quin criteri! Al més decidit en l'obediència cega, tota l'ajuda. Al vencedor, les despulles: vet-aquí la divisa. Voleu res més escandalós, més immoral, més selvatge? El partit és la cosa més toçuda; no pensa, no té sentiments, no accepta més que lo que li convé. Té el seu camí traçat i no se n'aparta. Mai se confonen els ideals, mai. Separació absoluta. Moltes vegades heu sentit dir: «si jo fos del teu partit, també ho faria això; me sembla molt bé. Però com que no ho sóc... Ja veus...! T'haig de fer l'oposició». El partit és una presa que no deixa barrejar les aigües; i per això no arriben mai a fer un riu, el riu de la força, del patriotisme, de l'energia, de l'immensa multitud que tot ho portaria al seu terme. A Montblau tot-hom és d'un partit o altre. La gran majoria és del partit

de don Pere Anton, uns quants de l'altre, uns pocs del republicà, fins en tenim del socialista. Tots tenen un nom foraster, cap se diu montblavenc, fill de la terra, servidor incondicional del poble, de Montblau, de la nostra patria. (*Tots se mig-redrecen; una revivalla passa per damunt de tots; una força superior els conforta.*) Despu-lleu-vos d'aquest trajo que us han portat de fòra, trajo que us ve ben estret i us estorba pera moure-us am la llibertat necessaria. Que no ho veieu? Les costures us fan llagues. Llenceu aquests vestits postiços, i deixeu cames i braços am la convenient independència pera treballar per casa nostra, pel nostre poble, pel nostre ben-volgut Montblau, empobrit pels partits, estafat pels governs, destroçat per una politica embrutidora, ensopit, esterilísat, mort per ideals personalíssims de gent de fòra, que ns fan esclaus, sens beuen la sang i encara bescanten la nostra debilitat. A casa nostra, la terra, Montblau: vet-aquí l nostre partit, el tirà que ns ha de manar sempre, l'idol dels nostres sacrificis! Lluitem per la patria contra l partit! (*Transició.*) Vet-aquí, vet-aquí, lo que feien vostès abans de entrar jo. (*Tots estan animats: en tots s'hi reflexa l'alegría.*)

PONS. Això mateix, sap?, això mateix. Així, sí, així, sí.

MANLLEU. Que és la meva, vinga el mall: a mallar tots sobre l mateix ferro... i apa, nois!

JOANA. En Jaume ho deia també: anem a la una (*An en Jaume.*) És lo més encertat que has dit en ta vida, noi. (*Aixecant-se i pegant-li cops a l'espatlla.*)

JAUME. Fuig, dòna, fuig! Què t penses tu? Saps si no fos...

PONS (*aniant cap an ell*). Xoqui-la! Això mateix, sap? Ja ns entenem. Sap si no fos...?

TORRES (*Resolt.*) Doncs, entesos! Anem a la una. D'acord.

JOANA. En Torres no s deixa convèncer, oi? (*Vol parlar.*) Sí, home, sí: vostè continuaria essent el secretari. (*Vol parlar.*) Li he dit sempre: cap com vostè. «El món és una comedia: representem.»

PONS. És que devegades acaba en drama. (*Tots conversen a la una.*)

GUILLEM. No tingui por, estimat: els montblavencs tenim la sang d'horxata. Siguem bons cristians, Déu proveirà.

MANLLEU. Sí, *fiate en la Virgen y no corras*.

GUILLEM (*rient*). Bé, vostè és un incredul, un perdut, un republicanot...

ESCENA XVI

ELS DITS I DON PERE ANTON

PERE ANTON (*entrant*). Bé, minyons, bé. Se coneix que l poble està content. (*Serietat sobtada. Tots callen.*) Continueu. No voldria que per mi... (*S'asseu.*) Com te va, Joana?

JOANA. Ja ho veus, divinament. Arreglant l'Espanya.

PERE ANTON. Tant mateix?

JOANA. Ja ho veus. Si trigues un poc més, te feiem una mala partida.

PERE ANTON. Ane mi?

JAUME. Deixa-la estar.

JOANA. Guillem, ajuda-m'ho a dir.

PERE ANTON. Ah! Sí. És l'únic que m pot desban-
car. Hem!

GUILLEM. Men guardaré prou! Jo no tinc dots de
mando.

PERE ANTON. Ni tampoc de manat. I doncs?

GUILLEM. Faig el meu camí.

PERE ANTON. Hem! Manera de no arribar enlloc.

GUILLEM. Això en política. Ara socialment...

PERE ANTON. Tampoc. Sense organització no hi ha
triomf.

JOANA. Amb el seu permís. (*Moviment de marxar.*)

Això és massa serio per una pobra dona.

PERE ANTON. No ten vagis. Els meus mellors
triomfs polítics els tinc en el vostre sexe.

JOANA. És clar, és tant debil! I en el sexe gallina?
(*Surt. Tots somriuen.*)

PERE ANTON. Ah, mala llengua! Hem! (*Girant-se
als demés.*) Me sembla que jo ls faig nosa. (*Tots
s'excusen.*) Vostès parlaven...

TORRES (*volent ésser significatiu*). Està tot arreglat.

JAUME. Tots anem a la una.

PERE ANTON. Home, me n'alegro. (*An en Guillem.*)
Vostè també?

GUILLEM (*signe d'ignorancia*). No sé de què s parla.

PONS. S'ha arreglat abans de venir ell. Sap?

GUILLEM. Si faig nosa...

PERE ANTON. Cah! Al contrari. Si m permet, par-
larem... (*Mirant an en Jaume.*)

JAUME. Que voleu que continuem la tertulia a la
glorieta? (*Tots se retiren. En Pons i en Torres
pel jardí.*)

MANLLEU. Jo tinc feina. (*An en Jaume.*) Amb el
seu permís.

JAUME. No, no, veniu. Tancarem el tracte. (*Surten
també pel jardí.*)

ESCENA XVII

EN PERE ANTON I EN GUILLEM

PERE ANTON. Ho ha sentit això?

GUILLEM. Què és això?

PERE ANTON. Que tot estava arreglat. Sap de lo que s tracta?

GUILLEM. M'han fet alguna altra picardia?

PERE ANTON. No s desboqui, jove. Li he tallat un altre pont.

GUILLEM. Gracies.

PERE ANTON. Me defenso.

GUILLEM. Bé. Sapiguem de què s tracta.

PERE ANTON. En Manlleu està am nosaltres.

GUILLEM. I cah!

PERE ANTON. L'hi asseguro. No sé am quines condicions. Però no ve d'aquí. Lo positiu és que està am nosaltres. Hem!

GUILLEM. Doncs digui que vostè és quefe dels seus i dels altres...

PERE ANTON. Això li provarà que no sóc tant dolent com això.

GUILLEM. Vol callar! Mai ho he pensat. Li juro que com a cacic és un veritable model.

PERE ANTON. Hem! Cacic, cacic! Serveixo al meu partit.

GUILLEM. Sí. I Montblau que sen vagi al botavant!

PERE ANTON. Tot lo que faig és pera l meu poble.

GUILLEM. Pot ser, sí; però tot lo que deixa de fer o no deixa fer, és contra l seu poble.

PERE ANTON. No li convé.

GUILLEM. A vostè, a la seva política, a la seva omnipotència...

PERE ANTON. Bé, bé, hem! I, ara, està ben convençut de que vostè sol no podrà res contra mi? Hem!

GUILLEM. Ah! Ja hi som. Hem arribat al cap-d'avall. Tant mateix, això és lo que vostè s'ha proposat tirant bala rasa al meu projecte? A vostè li és completament igual: que ls montblavencs estiguin embrutits o no ho estiguin, és cosa que a vostè no li treu cap hora de dormir. «Quan ells en sapiguen més que jo, de fer la farsa pera estar sempre al cap-d'amunt, jo ja no hi seré. Això no m preocupa». No és així?

PERE ANTON (*somrient*). Bé, bé, vagi enraonant. Després me tocarà a mí.

GUILLEM. Al principi, sí, s'hi va amoïnar una mica. «Què s proposa aquest noi? Sembla que no s'ha adonat encara que a Montblau sóc el número hù, sóc el rei, l'emperador, el Déu de tots. Veïam, veïam! Serà precis fer-li saber això, que sembla desconèixer». I talment ho va fer vostè l dia en que a casa meva li vaig exposar el meu pensament. «Passi pel casino. Hi ha que fer-se inscriure, hi ha que sol·licitar l'enganxe, hi ha que posar-se la meva llibreia, hi ha que sege'llar-se la pell amb el tatuatge dels meus esclaus. Apa, al casino, a l'oficina, al quartel, *al ingenio*.» Jo, senyor amo, jo? Vostè no m coneix. Jo sóc lliure, jo sóc independent. En temps més durs, i per gent més grossa no m'he posat el jou, i ara que he arribat a la fi i per vostè...? Fugi, home, fugi!

PERE ANTON. Sóc vell en l'art, tot ho comprenc. Aquests fums d'orgull m'entusiasmen. Vostè serà un bon element pel meu partit.

GUILLEM. Deixi la brometa, don Pere Anton, deixi-la: no hi escau aquí.

PERE ANTON. Li daré gust, noi. Hem! Nèt i espor-gat de tota la retorica ardenta i jovenivola, lo que ha dit ha sigut el meu pensament. És cert. He desitjat que fos dels meus; no tinc més que una colla de ximplés. Un com vostè m'hi falta: la joventut energica, el caracter, l'entusiasme, el talent, l'acció. Ho necessito, ho vull, ho tindré. (*Moviment negatiu den Guillem.*) Oh! Li juro que ho tindré! Torres més altes han caigut. (*Idem.*) Sí, home, sí, no ho dubti. Jo sóc un ignorant, no tinc cap titol, no sé res; però a constancia, a toçuderia, a voluntat, ningú m guanya. Sóc la gota d'aigua que forada la pedra viva. ¿Com fóra l'amo de més savis que jo, si no fos així? Quan els altres se rendeixen o s cancen, allavors tot just començo jo. I quan tots se figuren que d'allò ja no sen parla, és quan passa la turbonada i tot s'ho emporta. Hem! Vostè és el que, ane mi, no m coneix prou; ni una mica, sisquera. Hem! No m coneix, no, senyor.

GUILLEM (*nerviós*). S'equivoca, s'equivoca. En tinc força notícies de les brutalitats que ha fet aquí. Sí, en tinc notícies.

PERE ANTON. Reporti-s, Guillem, reporti-s. Re de brutalitats, no exageri. He deturat als ambiciosos, he tallat les comes als que anaven massa enllà, re més. Tingui present pera sempre més lo que ara li vaig a dir. De l'actitut que prengui, dependrà l seu pervenir bo o dolent. Am mi anirà molt endavant. Vostè val molt i jo l'ajudaré. Contra mi no s'aixecarà mai un pam de terra. Què li convé més?

GUILLEM. Si tot lo que jo havia d'esser depengués de la meva llibertat o de la meva esclavitut...

Ja ho sap lo que haig de triar. Mai m'ajupiré per un tirà. Però entengui que jo no ho miro desde aquest punt de vista. Davant de l'ideal, el bé que vostè m'ofereix no representa res. Tot ho sacrifico a l'ideal. I sap quin és el meu ideal? L'enlairament de la meva individualitat, que desapareixeria al mateix moment que vostè o un altre li posés el peu a sobre. I aquesta individualitat, cada dia més pura i perfeccionada, la vull pera Montblau, pera la meva patria, pera la meva societat, pera l meu món. I ha de saber i entendre que per l'ideal lluitaré sempre, sempre, fins a la mort!

PERE ANTON (*energic*). Em declara la guerra?

GUILLEM. L'abomino la guerra, tant com als tirans!

Treballaré pera ls meus.

PERE ANTON. Els seus l'abandonaran.

GUILLEM. Algun m'escollarà.

PERE ANTON. Ningú. Jo no cedeixo mai. La força sempre venç.

GUILLEM (*furiós*). La força? La força està en els joves, vell!

PERE ANTON (*fòra de si*). Jo vell? (*Se redreça altiu.*) Aquest vell retorcerà ta joventut, te perseguirà per tot arreu, et negarà l'aigua i el foc! Sàpigues-ho, criatura!

GUILLEM. Hi ha recons aon no pot arribar la tirania.

PERE ANTON (*impacient*). Bé, bé! Hem! Sé lo que vols dir. (*Se planta.*) Ho sé!

GUILLEM. Doncs ja s'haurà convençut de que la seva omnipotencia té ls seus limits.

PERE ANTON. Doncs, no n té!... Ho vols veure? (*Corre al jardí, cridant:*) Jaume! (*Torna a entrar.*) Després de casa teva, deus creure que aquí, el niu dels teus amors, és lo més sagrat,

oi, valent? (*Entra en Jaume, sorprès.*) Jaume!
Aquest ximple s'ha atrevit a insultar-me en ta
propia casa!

GUILLEM (*crit*). Mentida!

PERE ANTON. O ell, o jo!

JAUME. Però...

PERE ANTON. O ell o jo!

GUILLEM (*pren el barret*). No hi ha necessitat. Sé
lo que m toca. (*Pel jardí apareixen en Torres,
en Pons i en Manlleu. Per la dreta donya Joana
i na Catarina. Surt en Guillem per la dreta
acompanyat de les dònnes, que conversen fort.*)

ESCENA XVIII

PERE ANTON, JAUME, PONS, TORRES I MANLLEU

JAUME. Però què ha passat?

PERE ANTON (*exagerant*). No ho vulguis saber.
És una fera, és un boig, un monstre! Cah!
(*Caminant furiós.*) No pot ser, no pot ser!
(*Parant-se alliu.*) Aquest noi no convé al poble!

JAUME. Què dius?

PERE ANTON. Lo que sents. Se li ha de donar una
llicó... Escarmentar-lo. Aquest ximple sens
pujaria a les barbes! I ja ho sabeu: això s'ha
d'haver acabat. Hem! S'ha d'haver acabat.
Prou! (*Tots estan amb el cap baix. Ell els do-
mina.*)

TELÓ RAPID

TERCER ACTE

Carrer gran de Montblau. A l'enfront, unes quantes cases, entre elles un cafè amb el retol de fusta: Centro Obrero. Vidrieres am cortines vermelles. A l'esquerra una tira de cases, i a la dreta la den Guillem. Davant del portal hi ha la solana revoltada de pedriços, i adins cadires de boves i de corda. Un carrer atravessa l fons. Durant tot l'acte entra i surt gent del cafè. Pel carrer passen de tant en tant homes, dònnes i criatures.

Cap-al-tard d'un diumenge.

ESCENA I

AGNA, GUILLEM I VALLÈS

(Estaran asseguts a la solana, i donya Agna molt capficada.)

GUILLEM *(an en Vallès)*. Ah! Saps de qui he rebut carta?

VALLÉS. De qui?

GUILLEM. Den *Pedro Albis*. (*En Vallès no l recorda. Cara d'ignorancia.*) Home, sí, no n coneixes d'altre. Aquell (*imitant-lo*): «Le mato, le mato!» Ten records?

VALLÉS. Ah! Ja! *Don Pere del Punyalet*.

GUILLEM. Angela, Maria! Aquell primatxó que tot ho passava a foc i sang.

VALLÉS. Sí. Tot rient, rient, eren molts els que li havien agafat por.

GUILLEM. Noi, si tot ho matava! Ten records? Fins an aquell catedratic andalús l'amenaçà amb *el palmo de hoja de acero...* *Zas! Le mato!* I, en efecte, l'aprovà, i això que tot l'any havia fet el gandul. Era molt aixerit, oi?

VALLÉS. Molt. I d'on t'escriu?

GUILLEM. Figura-t! De Buenos Aires.

VALLÉS. Jesús, Maria! I que n deu haver mort de *gauchos Don Pere del Punyalet!*

GUILLEM. Me conta que s'ha casat amb una *estanciera* molt rica i que s prepara l viatge per Europa.

VALLÉS. Amunt, valent! Que ns-e n'hi anem, noi?

GUILLEM. Per mi, ja hi estem anant.

VALLÉS. Sembla que aquests matrimonis donen més que les noveles.

GUILLEM. I que ls malalts.

VALLÉS. Apa, doncs.

GUILLEM. Mamà! Vostè té la paraula.

AGNA (*molt trista, sense mal humor*). Fill, fes la teva voluntat. Tu saps lo que t convé.

GUILLEM. Ai, ai, ai, ai! Així no ns entendrem pas. Jo desitjo una resposta seria, no una fiblada del seu enuig. Vaja, deixi l mal humor per un altre dia. Avui és diumenge.

AGNA. Doncs, de debò. Crec que t'hi has de pensar

en canviar d'aires i tenir per segur que aquí la vida no és possible pera tu.

VALLÉS. Dispensi, això rai. Cregui que l seu fill a qualsevol part té la vida assegurada, si la sort no li fa una mala partida.

GUILLEM. I aquí ja me l'ha feta, deu pensar la meva mamà.

AGNA. Aquí i per tot arreu ont el teu caracter te porti a barallar-te amb els més forts.

GUILLEM. Pot-ser això és la meva planeta.

VALLÉS. Lo que falta averiguar és qui són els més forts.

AGNA. Els qui manen, senyor Vallés.

VALLÉS. Ah! En aquest cas, demà poden ser els més debils.

GUILLEM. Lo que jo asseguro és que, més o menos tard, aquí ho seran.

AGNA. I mentrestant?

GUILLEM. Cumpleixo amb el meu dever. Cada hù té l seu.

AGNA. Ja n'estas segur?

GUILLEM. M'ho diu l'importancia que l cacic me dóna. Però no n parlem d'això. No dubto gens ni mica. Cregui que ara veig el meu camí. Quan aquest punt el tinc ben aclarit, no titubejo. De cap. A Montblau m'hi estaré mentres hi faci falta.

VALLÉS. Doncs, sèu, noi.

GUILLEM. Ja ho sé.

VALLÉS. Jo no penso l mateix. A ciutat faries més bonā feina.

GUILLEM (*encenent-se*). Cah! Allà ja n'hi ha que treballen. Aquí, aquí m'haig d'estar jo! Pot-ser sí que m'hauries convençut fa quinze dies. No pas ara. Tinc la fera al davant.

VALLÉS. Doncs viu preparat.

GUILLEM. No m coneixes?

VALLÉS. Massa.

GUILLEM. Creu que n'estic més que mai.

AGNA. Déu meu, Déu meu!

ESCENA II

DITS, DONYA JOANA I NA CATARINA

(Aquestes vénen de l'esquerra del fons. A son temps en Torres camina pel fons.)

VALLÉS *(a donya Joana i na Catarina, aixecant-se).*

Déu les guard. *(Els surt a camí.)* També a vos-
tès la calor les ha tretes de casa seva?

CATARINA. M'ofego. *(Entra a la solana i saluda a donya Agna i an en Guillem, que porta cadires.)*

JOANA. Ha vist quina tarda? Tot crema.

AGNA. A mi m té aplanada.

VALLÉS. Ha estat el dia més xafogós de l'istiu.

GUILLEM. Seguin. Aquí al menos corre un poc
d'aire.

AGNA. Quasi gens.

JOANA. Jo ho he dit an aquesta: «Noia, jo m'ofego
aquí dins. *(A n'Agna.)* Ja ho saps. A casa és un
forn. Anem a ca l'Agna, que si en el poble hi
ha un poc de frescor, allà serà »

GUILLEM. Sí, és el punt estrategic.

AGNA. I en Jaume?

CATARINA. A fòra.

AGNA. A fòra de Montblau?

JOANA. Cah, dòna! Si avui hi ha reunió... política!
Vols que ell hi falti?

VALLÉS. Ah! Doncs ja estem salvats. Quatre discursos, altres tantes votacions *lliures*, un parell de visques i un *mando i ordeno* del quefe, i ja tenim l'Espanya regenerada. No és així?

GUILLEM (*rient*). I tu què saps, novelista?

VALLÉS. Sí, tens raó. (*S'aixeca.*) Nosaltres què sabem d'aquestes coses, pobres idealistes! (*Anant-sen.*) Dispensin un instant. (*Va cap al foro.*) Torres, Torres! (*S'aplega amb en Torres, que atravesa l'escena de dreta a esquerra.*)

JOANA. Què simpàtic és aquest home! (*Amb el cap indica a n'Agna que entri a casa.*)

GUILLEM. Molt, però molt!

JOANA. Bé, com tots els artistes.

CATARINA. I en Pons també?

JOANA. Fuig, dòna! Aquest ximple és un artista de pega. (*Insistint fent senyes a n'Agna.*) Què tens, Agna? (*S'aixeca.*) Anem al jardí.

AGNA (*aixecant-se*). Com vulguis. (*Sen ran.*)

ESCENA III

NA CATARINA I EN GUILLEM

GUILLEM (*després d'una pausa*). Ja estem sols! Em sembla que ho tenien molt ben combinat.

CATARINA. Que t sap greu?

GUILLEM. A mi? Gens ni mica.

CATARINA. Ja que tu no has fet...

GUILLEM. Jo?

CATARINA. Te pertocava.

GUILLEM. A mi? Encara és l'hora que no m'has fet saber que tu no t fas solidaria de la conducta del teu pare.

CATARINA. Ah! Ho has dubtat?

GUILLEM. Ho dubto.

CATARINA. Aleshores és completament inútil qual-sevol explicació entre nosaltres.

GUILLEM. Al contrari, la crec ben necessària. Després de la conversa que vam tenir aquella mateixa tarda, és indispensable tota mena d'aclariments. Judicant per lo que m passa, crec que dugues persones que no pensen igual en tot, no poden estimar-se fonament, infinitament. Cada diferència de criteri o de fe és un recó negre, molt negre, on no hi veu clar un dels dos. És un misteri. És un lloc tancat. La possessió no pot ésser completa. Jo no ho resistixo.

CATARINA. Ja t vaig dir l'altre dia que jo amb tu no discuteixo; no hi vui discutir. He vingut a parlar-te d'altra cosa. Te prego que suprimeixis tantes filosofies.

GUILLEM (*exaltat*). Filosofies? Però, desgraciada, no comprens que dintre tot això que tu n dius filosofies hi ha l'esclat de tot el meu amor? Com no ho veus? És que sols entens aquelles paraules buides, d'un sentit superficial, que s repeteixen per tot-hom, sentint-les o no sentint-les?

CATARINA. Jo sóc com les altres. A mi m sembla que això no té res de particular.

GUILLEM. En efecte. Per això mateix és molt possible que haguem perdut el temps.

CATARINA. Jo no. Tu pot-ser! De mi com a promesa no tens res que dir. En cambi, tu sempre

t'has preocupat de qualsevol cosa menos de mi.
És cert o no?

GUILLEM (*abatut*). Hem perdut el temps!

CATARINA. Ho creus així?

GUILLEM. La teva ignorancia respecte a mi m'ho fa témer?

CATARINA (*resolta*). En aquest cas, he estat jo que l'he perdut, però no tu. (*Amb intenció.*) Tu l'has trobat a cala Maria del Roser.

GUILLEM (*sorprès*). Què vols dir?

CATARINA (*amb enuig*). Acabem. Ho sé tot. Aquesta t'ha begut el seny.

GUILLEM (*idem*). Què dius?

CATARINA. Lo que sents. Repeteixo que ho sé tot. Sense anar més lluny. Quan l'altre dia vas sortir de casa, hi vas fer cap. D'allà no n surts.

GUILLEM. És cert. Però, que no saps—t'ho he dit mil cops—que l pare de na Maria ha estat el meu mestre, és el meu consultor, és l'amic de l'ànima? No ho saps?

CATARINA. Excuses. Els mateixos vehins han vingut a dar-men les proves.

GUILLEM. Quan?

CATARINA. Aquests dies.

GUILLEM (*exasperat*). Ah! Vet-aquí una altra gradada del llop. No bastava que m tanquessin les portes de casa del teu pare; havien de tancar-me també les del teu cor.

CATARINA. Ho desmenteixes?

GUILLEM. Rodonament. Però tu ho has cregut?

CATARINA. Tant m'ho han assegurat...

GUILLEM. Aleshores, sóc jo l que ha de fer-te carrecs.

CATARINA. No m facis riure, noi!

GUILLEM. Ho dic formalment.

CATARINA. I per què? Explica-t.

GUILLEM. Perquè dubtes del meu comportament.

CATARINA. Justa: el teu comportament n'és la causa. I, ademés, tots ho han dit.

ESCENA IV

DITS I EN TORRES

(Entra per l'esquerra i es dirigeix a la solana de cal Guillem.)

GUILLEM. Aquest també? *(Per en Torres.)*

CATARINA *(se gira a mirar)*. Aquest ho assegura. I semblava que ho sabia bé.

TORRES. I el seu papà, Catarineta?

GUILLEM *(sense fer cas de la pregunta)*. Que no ho sap vostè? Arà precisament que s'ha donat a saber-ho tot...

TORRES *(recelós)*. I ara? Per què ho diu?

GUILLEM. Home, perquè veig que d'alguns dies ençà no fa altra cosa que assegurar, que afirmar coses respecte a mi, i és estrany, perquè vostè no sap res de res. Ja ho té entès.

TORRES *(picat)*. Tant com vostè. Jo puc discutir tant com un altre, i saber tant com el que més.

GUILLEM *(aixecant-se)*. Doncs està molt equivocat el senyor secretari del nostre Ajuntament! Contenti-s amb escriure lo que ls altres diuen, és a dir, en escoltar i callar.

TORRES. I ara!

GUILLEM *(no fent-ne cas)*. Redueixi-s a ser un elegant... de poble, més ben dit, un cursi, i diver-

teixi-s tot lo que pugui. Això és tot lo que ha fet en la seva vida: divertir-se, representar.

TORRES. Faig lo que m plau, tinc les idees que m sembla i dono la raó...

GUILLEM (*furiós*). Idees! La raó! Però què sap de tot això, infeliç? Vostè no té dret a pensar, a donar la raó, a tenir idees. Què ha fet tota la vida més que divertir-se, vegetar, morir-se intel·lectualment? Què ha estudiat? Què ha llegit, veïam? Quin assumpto ha meditat? Quin treball serio ha fet? Res. Representar una mala comedia i representar-la malament. La seva obligació és escoltar sempre, posar la confiança en un que pensi i deixar-se guiar.

TORRES (*amb intenció d'ofendre*). Per vostè, oi?

GUILLEM. Pel qui sia. Jo o un altre, encara que sia l cacic.

TORRES (*encorregut*). Oh! Deixi-m estar. La seva deria... (*A na Catarina.*) Dispensi: és l'hora. (*Marxa per l'esquerra.*)

GUILLEM. Sí, vés, vés! (*Exaltat.*) L'amo t crida! Segueix-lo, ajupe-t! Llepa-li la mà que t fibla! (*Cridant.*) Raça de goços!

ESCENA V

EN GUILLEM I NA CATARINA

CATARINA. Calla, calla! (*Recelosa.*) Te faran pagar aquests insults. (*Pausa. En Guillem s'asseu.*) Però, què tens? Per què t poses d'aquesta manera? A què ha vingut això?

GUILLEM. I m'ho preguntes? Tampoc ho has comprès? És ben senzill. He volgut fer-te bocins aquesta joguina, el teu entreteniment, el teu *bibelot*.

CATARINA. El meu?

GUILLEM. El teu, el de totes: és igual. Si al menos sapiguessiu distingir! Preferiu un putxinel·li, oi? Doncs tu aquí n tens un. Aquest (*per en Torres*), ja ho has vist, no és més que un ninot, una figura de cera. Li dónes corda i fa lo que l'amo vol. Jo, al menos, responc a mi mateix. Tu què t creus? Te jugo que no tens prou poder pera aturar-lo. Què t penses? La seva cordeta la té l cacic.

CATARINA. Aquest el fa home i és ben mirat de tot-hom.

GUILLEM. Doncs jo sóc ben mirat de mi mateix. Em miro per dintre i quedo satisfet. Ells se miren i es veuen buids o negres de podridura. T'ho asseguro. D'aquest no n'estic gelós: és un imbecil. Si a tu t'interessa, te planyo. Ja ho has vist: és un no-res.

CATARINA. La diferencia és ben grossa. Don Pere Anton diu que en Torres a Montblau ho serà tot.

GUILLEM. T'enganya. Ni ell ho creu això que diu. Massa l coneix, i sap que ls cacics són d'una pasta més dura.

CATARINA. En fi, Guillem: parlem de nosaltres.

GUILLEM. Fins ara no hem parlat d'altra cosa. A tu t'han minat el cor. (*Continuen conversant.*)

ESCENA VI

ELS MATEIXOS, DON JAUME I EN TORRES

(Vénen per l'esquerra)

TORRES. Què vol que li digui? Me creia que no tornarien a casa d'aquest murri.

JAUME. Ane mi m basta que ell no torni a posar els peus a casa meva. Amb això, ja he complert el meu compromís.

TORRES. No obstant, aquesta no era pas l'intenció de don Pere Anton; vostè ja ho sap.

JAUME. Però, sant home, què vol vostè? Espavili-s. Que li han de portar la noia a casa seva? Vaja un jovent el d'avui en dia!

TORRES. Dispensi. En aquest rengló, no admeto superior. *(Presumint.)* Déu m'ha afavorit... Però, cregui-m, mentres parli amb el *savi* na Catarina...

JAUME. Quasi té raó amb això. Aquest noi *(per en Guillem)* té una mena de parlar, que... vaja, convenç, el fa dubtar a un hom, si no fos tant exagerat.

TORRES. Ho veu? Tots li tenim por. Hem de creure a don Pere Anton. Re de compassió. Se l'ha d'exterminar, perseguir-lo com a un goç rabiós, barrar-li totes les portes, etgegar-lo del poble. Vostè no ho fa pas així.

JAUME. Què vol dir? Que s creu que sóc com vostè, que li té por? No pas jo. Vol veure com acabo d'una vegada?

ESCENA VII

ELS ANTERIORS, EN MANLLEU, DON SEBASTIÀ
EN VALLÈS I JOVES. DESPRÉS N'AGNA I NA JOANA

(Abans d'acabar l'escena anterior, hauran sortit alguns joves del cafè, que parlen, riuen, mouen esvalot, empentejant-se. Mentres surt en Manlleu del cafè, apareixen don Sebastià i en Vallès per la dreta. Uns quants se tiren a sobre d'aquests.)

MANLLEU *(damunt del portal)*. «A l'arma, fills del poble!...»

TOTS *(cantant)*. «A l'arma, a l'arma, fills del poble!...»

SEBASTIÀ *(resistint l'empenta)*. Ala, estúpids! *(Rep- tant-los.)* Això és l'educació que us donen aquí dintre? Esclaus! *(Caminant cap al centre.)*

VEUS. Fòra! Fòra! Que calli! Traidor, traidor! *(Augmenta l garbugi.)*

MANLLEU *(obrint-se pas cridant)*. Què és això? Què passa?

UN. Ens insulten!

MANLLEU. Qui?

SEBASTIÀ *(quadrant-se)*. Jo, que reprove les seves grosseries, i els tiro a la cara grosses informalitats. Els fills del poble no s'ajupen als peus del tirà. Mai! *(Surten a la solana n'Agna i na Joana.)*

MANLLEU. Els fills del poble tenen fam. Tenen, doncs, dret a menjar. A la plaça hi ha l qui n dóna.

GUILLEM (*tirant-se fòra de la solana*). Arrocegueu-lo!

AGNA (*crident i sortint a buscar-lo*). Guillem!

JAUME. Ane tu, si per cas!

CATARINA. Papà! (*Agafant-lo am na Joana.*)

SEBASTIÀ (*plantant-se davant den Guillem i donant la cara als altres*). Primer ane mi!

VALLÉS (*després de conversar amb en Manlleu*). A la plaça, a la plaça!

MANLLEU (*cap a la dreta*). Ala, minyons!

VEUS. A la plaça, a la plaça! (*Sonen aplaudiments.*)

Visca en Manlleu! Visca! «A l'arma, a l'arma, fills del poble!...» (*Es perd el cant. En mig del remoreig dels dialectes, en Vallès s'emporta fins a l'esquerra an en Guillem i a don Sebastià. Després torna i acompanya a don Jaume i an en Torres per la dreta. Les dones s'assëueu a la solana.*)

ESCENA VIII

N'AGNA, NA JOANA, NA CATARINA I EN VALLÉS.
A L'ULTIM MOSSÈN LLUÍS

AGNA. Jesús, Maria! Això no és viure! Això no és viure!

CATARINA (*aconsolant-la*). No s desesperi, donya Agna. Si no ha sigut res.

JOANA (*an en Vallès*). Però digui-m: què ha passat?

VALLÉS. Re, senyora. Les sangs estan calentes. Hi ha que esperar que passi la torrentada de les passions.

CATARINA (*a na Joana*). Mamà, vingui a dintre i farem pendre alguna cosa a donya Agna.

JOANA (*aixecant-se*). Ben pensat. (*Entra mossèn Lluís per l'esquerra.*)

LLUÍS (*depressa*). Què ha passat aquí? I en Guillem? Aont és?

VALLÉS. No trigarà gaire.

LLUÍS (*a n'Agna*). No t trobes bé?

JOANA. S'ha espantat una mica. (*Les tres sen van a dintre.*)

ESCENA IX

VALLÉS I MOSSÈN LLUÍS

LLUÍS (*s'asseu*). Què esvalot ha sigut aquest?

VALLÉS. Mossèn Lluís, lo llogic. Quan falta la força moral se desborda la força bruta. El poble ha sigut llençat contra uns quants que materialment són debils; i els ha arribat l'hora de patir. En Guillem i don Sebastià s troben sota la grapa dels forçuts.

LLUÍS. No és nostra la culpa. An en Guillem bé l'he avisat. La toçuderia l perdrà. He fet lo possible. Men rento les mans.

VALLÉS (*sorprès*). I ara! Què diu, sant home? Vostè és l'unic que no pot parlar així!

LLUÍS. Què volia que fes?

VALLÉS. Intervenir-hi positivament. Resoldre l conflicte am tota la seva autoritat. Refrescar al menos les passions. Sobre tot aturar al més fort.

LLUÍS. Sóc molt debil, senyor Vallès. Vostè no s fa carrec que jo depenc dels altres.

VALLÉS. No ho ha d'esser. Si ho és, és per falta de valor. La seva paraula autorisada hauria convençut a molts.

LLUÍS. És que am certes persones no s'hi pot anar mai.

VALLÉS. Ho diu per en Guillem?

LLUÍS. Ho dic pel mestre.

VALLÉS. En aquest cas, vostè és l'unic que hi pot anar impunement. Si s'ha de dubtar d'algú ha d'esser dels altres. Vostè és invulnerable. Precisament per això té doble culpa.

LLUÍS. S'equivoca. Exagera la meva importancia. No tinc més armes que l'oració i la paciència.

VALLÉS. Dispensi. Les ha reduides an aquestes dugues. Si vostè s tanca dintre l'esglesia, no s queixi de que la societat marxi per altres camins. Se l'ha de buscar on sigui. Avui tenen més importancia les qüestions socials que no pas les merament religioses. El sacerdot n'ha d'esser també de patriota. Ha d'esser arcalde, si convé. Si convé, ha d'esser fins cap de colla.

LLUÍS (*sorprès*). Trabucaire, doncs?

VALLÉS. Vet-aquí l'única arma que li està absolutament prohibida: el trabuc. No n sóc partidari, per nosaltres i tot. Veliaquí. (*Transició. Mirant a l'esquerra.*) En Guillem.

ESCENA X

ELS MATEIXOS, EN GUILLEM I DON SEBASTIÀ

(Entren per l'esquerra)

GUILLEM. Bon dia i bona hora, oncle.

LLUÍS. Vols fer el favor d'anar a consolar a ta mare?

GUILLEM *(tirant-se dintre de la casa)*. Què li passa?

ESCENA XI

ELS MATEIXOS, MENOS EN GUILLEM

VALLÉS *(a don Sebastià, que s'ha quedat dret fòra de la solana)*. Segui, don Sebastià.SEBASTIÀ. Prefereixo estirar les cames, senyor Vallès. *(Se passeja per la plaça.)*LLUÍS *(aixecant-se i sortint de la solana)*. És per mi?SEBASTIÀ *(aturant-se)*. No, senyor, de cap manera.VALLÉS *(aixecant-se també)*. Cah! No, senyor. El nostre amic és lliberal de bona soca. Am les persones, re.SEBASTIÀ. I és clar, home! És lo que vostès *(per mossèn Lluís)* diuen: *fortiter in re*.

LLUÍS. Segons i conforme. En lo essencial, sempre.

En lo secundari, recomanem a tota hora la prudència. (*Un curt silenci.*)

SEBASTIÀ. Mossèn Lluís, en tot això hi ha molt que dir. Dispensi que no li repliqui. Perdoni aquest cop... la meva prudència.

LLUÍS. Jo la voldria veure realisada aquesta prudència, don Sebastià: cregui-m.

SEBASTIÀ. Què vol dir?

LLUÍS. Vull dir que vostè, que és home de coneixement perquè ja té família i ja sap lo que és patir i veure l sofriment dels propis, hauria de donar exemple de diplomacia, de certa prudència, de certa picardia, al meu pobre nebot.

SEBASTIÀ. No l'entenc. L'hi juro.

LLUÍS. Retirar-se, don Sebastià.

SEBASTIÀ (*rapid*). No pot ser!

LLUÍS. Pensi-s'hi bé. S'estrellaran contra l que avui és més fort.

SEBASTIÀ. M'estrellaré: tant m'estimo. Algun dia hem de començar. És necessari. (*Encès.*) La terra és seca. La xoparà bé la primera sang. Tant m'estimo. (*Transició.*) Ah! Però cregui-m, senyor rector: ens defensarem bé.

LLUÍS. L'hi demano per aquell xicot, per aquella pobra vella.

SEBASTIÀ (*emocionat*). Però si jo sóc portat, si jo no sóc re. Vaig on me manen. Tinc fe en ell. (*Per en Guillem.*) Ho he promès. Jo no torno enrera. Mai! (*Exaltat.*) Mai! Ho he promès. Sóc esclau de la meva paraula.

VALLÉS (*an en Sebastià*). No s'exalti, mestre. (*A mossèn Lluís.*) Me sembla que desbarrem, mossèn Lluís. (*Transició.*) Digui-m, senyor rector: perquè no ha demanat el mateix an els altres?

SEBASTIÀ (*sarcastic*). Oh! Els altres tenen la raó que ls sobra; els altres són els amos. (*Tran-*

sició.) Sempre l mateix! (*A mossèn Lluís.*) Vostès demanen que ls respectin. Però és que vostès ens respecten a nosaltres? Sol·liciten la nostra prudència. Està molt bé; sí, senyor, endavant. I la de vostès? (*Irat.*) Per què nosaltres hem de cedir sempre, sempre, sempre?

ESCENA XII

ELS MATEIXOS I EN PONS

(*Aquest ve de l'esquerra*)

PONS (*corrent*). Per ultim, el trobo. (*A mossèn Lluís.*) Vinc de la rectoria.

LLUÍS. Què passa?

PONS (*emportant-sel a un costat*). Don Jaume, sap?, li suplica que vingui a la Plaça Major.

LLUÍS (*sorprès*). Jo?

PONS. Sí, senyor. És ben precís, sap?

LLUÍS. No, no; no és possible.

PONS. Vingui, vingui. (*L'estira pel braç.*) Sap? L'hi prego.

LLUÍS. Deixi-s de coses, sap? (*Enfadat.*) A mi no m pertoca anar allí.

PONS. Cregui-m, mossèn Lluís, sap? Si no li pertoqués, don Pere Anton no li diria d'anar-hi. Sap?

LLUÍS (*sorprès*). Ell ho ha dit?

PONS (*aplanat*). Ell m'envia, sap? Mossèn Lluís, ell m'envia.

LLUÍS. Jesús, Verge Santa!

PONS (*amb intenció*). Ho vol, ho ha demanat; ho vol, sap? És allò, que ho vol.

LLUÍS (*caminant*). Quin compromís! Oh! Déu meu! Això és portar-me al suplici! (*Se topa amb en Vallès.*)

VALLÉS. Aon va, mossèn Lluís?

LLUÍS (*sorprès*). Aon me porten.

VALLÉS. Vostè? A la plaça? Am la manifestació? Vostè amb els butxins? Vostè cridant amb els venjatius, amb els dolents? Contra l seu nebot? Què fa, sant home?

LLUÍS (*an en Pons*). Ho sent? El senyor Vallès té raó. No puc anar-hi, no puc de cap manera. Deixi-m estar. Vaja, amic Pons: no insisteixi. No sigui toçut. Vagi-sen i digui an aquella gent que no m'ha trobat.

VALLÉS. Ja l'amagarem nosaltres.

PONS. Lo que vulguin, sap? Jo he complert.

ESCENA XIII

ELS MATEIXOS I EN TORRES. MÉS TARD
EN GUILLEM

(*En Torres entrarà per la dreta*)

TORRES (*molt depressa*). Mossèn Lluís, per Déu, faci l favor! (*Agafant-lo per un braç.*) Vingui, vingui!

VALLÉS. No, home, no. No siguin pesats. El senyor rector té feina aquí.

TORRES (*declamant*). El poble l reclama! Tot el poble l'espera a la plaça!

SEBASTIÀ (*crident*). No és el poble: és el cacic que l crida!

TORRES. És Montblau, he dit! I el seu pastor no s pot negar! (*En Guillem apareix a la porta de sa casa.*)

SEBASTIÀ. Aquest home (*pel rector*) no és pas pastor de bèns, d'esclaus! (*Anant cap al mossèn.*) I vaja, jo l defenso!

TORRES. Ah! (*Ironic.*) En aquest cas... Bo és saber-ho. El desaire serà ben gros.

LLUÍS. No, no, dispensi. (*Cap an en Torres.*) Sí, realment el meu poble m demana, jo no m puc negar. Jo no puc triar. (*Mirant an en Vallès.*) El meu dever! (*Caminant cap a la dreta.*) Cumpleixo l meu dever. (*Surt seguit den Torres i den Pons.*)

ESCENA XIV

EN GUILLEM, EN VALLÈS I DON SEBASTIÀ

GUILLEM (*quan ja ha sortit mossèn Lluís*). Oncle! (*Tots tres queden parats. En Guillem s'asseu.*) Aquest és l'home fort que jo m creia?

VALLÈS (*s'asseu sobre l pedriç*). Sí, ho és; no t'equivoques. Però aquests són una altra mena de forts. Esperen les caigudes, les oportunitats, i aleshores s'hi llencen.

SEBASTIÀ (*passejant-se, i s'atura quan enraona*). Així són els traidors.

VALLÉS. Els diem vencedors quan tenen exit.

SEBASTIÀ. No n tenen mai.

VALLÉS. Parcial, sí.

GUILLEM. És que triomfarien del tot si tinguessin el valor de la resistència. És qüestió d'escursar el temps.

VALLÉS. És veritat. Més pera resistir, cal força, molta força.

SEBASTIÀ. La força està sempre en l'associació, en l'unió de tots.

GUILLEM. És clar. (*Aixecant-se.*) Doncs, això és lo que no comprenc i per això més odi ls tinc an aquesta colla de ximples. Cregui-m: jo he acabat per odiar la multitud més que al tirà. Al cap i a l'ultim, ell veu que li arreassen el poder i el defensa am les dents; tira grapada al primer que li vol arrencar la pell de lleó. Ben fet! M'ho explico. L'egoisme humà s'aixeca furiós contra l que li mina son palau. Sí, senyor, m'ho explico perfectament. Però l'imbecilitat dels altres no que no la comprenc. És que sembla mentida! Vostès ho veuen. Sels predica la veritat, l'entenen; sels demana l seu treball, el prometen; en una paraula, se mostren ben d'acord, i a la primera fuetada de l'amo, que repeteixo que me l'explico, tot planyent-se de la seva esclavitut, me giren l'espatlla, marxen, m'abandonen, tornen a proclamar al seu tirà, i s'encanallen més i més. (*Irat.*) Oh! Aquests, aquests són els dolents, els veritablement podrits!

SEBASTIÀ (*que s'ha parat a escollar-lo*). Això mateix, això mateix.

VALLÉS (*exaltat i aixecant-se*). Doncs, no, que no és això! (*Se sent un aplaudiment nutrit, si bé llunyà.*)

SEBASTIÀ (*an en Vallès*). Què li sembla? Sense tro-

bar-hi gust, no s balla davant del butxí. El poble és un esclau que gaudeix am la seva esclavitut. No pensa: és una tasca menos. Obeeix: això és més fácil.

GUILLEM (*suggestionat*). Sí, sí.

VALLÉS. Doncs, nò és així. Faci-m el favor. Observin, observin la realitat, com faig jo. Ara aquesta pobla gent està fòra de sí; hi convinc; està fòra de sí. Més quan raona, quan la governa l propi seny, jo ls dic que coneixen la veritat. Quantes vegades no l'han aplaudit a vostè (*a don Sebastià*) aquí al davant? (*Senyalant al casino.*)

SEBASTIÀ. Ja veu el que n'he tret. He tingut que abandonar-los.

VALLÉS. La culpa no és d'ells, sinó de vostè. La constancia li ha faltat. No ha sabut portar-los. (*An en Guillem.*) I tu, quants cops no ls has tret de l'aclapament, de l'esclavitut? No fa gaires dies que a casa de don Jaume ls vares trobar sense saber què fer, ensopits, dins d'un defalliment mōrtal. Se sentien a sobre tota la càrrega de la tirania. Tu ls vas parlar, i la teva paraula ls va tornar la vida, la força, el caracter. Vivien, disfrutaven. Aquella era l'existencia que volien. Se presentà don Pere Anton, encara am tota l'influencia del seu poder, els va treure d'aquest somni, els va fujetejar altre cop, tu no ls vas amparar, fixa-t'hi bé!, no ls vas defensar i... naturalment, van acotar el cap i sen van anar. És qüestió d'habit, de costum, que sempre costa menos un esforç que passar un perill, sobre tot si no ls asseguren la salvació. Comprends?

GUILLEM. Bé. Has arribat a lo meu: egoisme, podridura.

VALLÉS. Més la culpa no és pas d'ells, no ho és, no.

Se tracta d'un poble que viu dins un sistema, que marxa regimentat per un comellar de montanyes esquerpes, que vola ben acondicionat dintre ls vagons d'un ferro-carril desparat. Això mateix. Ara he trobat la veritable comparació. Figureu-vos-los ficats tots ells en el tren de la vida. Marxant sempre, sempre, sense aturar-se, vivint com aquella manera d'esser, d'estar, de moure-s, els permet. S'hi acostumen i fins arriben a trobar-s'hi molt bé. No coneixen altra cosa. Més va arribar un dia en que tu i el tren us topeu. Tu predica que predicaras, compadit d'aquell modo de viure inconscient, per força. «No correu, no correu, germans meus. Baixeu aquí, aquí us trobareu en plena llibertat; mireu per tot, i no veureu més que delícies, meravelles, benestar. Baixeu, companys. Això és la terra promesa, això és el paradís. Veniu, baixeu. El vostre dia és arribat.» I, en efecte. No han fet més que obrir els ulls i han vist perfectament. Lo que tu dius és la veritat. La naturalesa que t'envolta és esplèndida. Segurament allí hi ha la felicitat. La vida nova ls ha sigut descoberta. I els veus a tots amb els braços extesos cap a tu, mig còs a fòra de la finestra, el rostre esclatant d'enveja de la teva posició lliure, d'home independent, ben disposat pera gaudir de la vida que a un li és propia.

GUILLEM (*extasiat*). Per què no s'aturen? Que baixin.

VALLÉS. Oh! Estan encarrilats! El tren vola, la baixada és fortament perillosa, n'han de saber molt, n'han d'esser ben mestres. De lo contrari...

GUILLEM. Que pari la màquina, doncs.

VALLÉS. Ah! Això seria lo millor. Més, qui la

convenç, si la seva vida és marxar, marxar sempre?

GUILLEM. Convèncer al maquinista.

VALLÉS. De mil, un; estan a la seva gloria. Tot depèn d'ells.

SEBASTIÀ. No hi ha més que un mèdi.

GUILLEM (*molt atent*). Quin?

SEBASTIÀ (*concentrat*). Una bomba que ls fes descarrilar.

VALLÉS (*rapid*). Hauria d'esser una bomba savia que respectés als dels vagons.

ESCENA XV

ELS MATEIXOS I L'AGUTZIL

(*Aquest ve de la dreta amb un sobre tancat a la mà*)

AGUTZIL. Don Sebastià! (*Aquest se gira cap an ell.*)
Tingui. (*Li allarga l plec.*) Manen alguna cosa?
(*Quadrat.*)

SEBASTIÀ (*descloguent el sobre*). Espera-t. Pot-ser hi ha resposta.

AGUTZIL. No, no n'hi ha.

SEBASTIÀ. Allavors, fes lo que vulguis.

AGUTZIL. Amb el seu permís. (*Moviment d'anarsen.*)

VALLÉS (*a l'Agutzil*). Noi, tu has servit a l'exèrcit, veritat?

AGUTZIL (*detenint-se*). Sí, senyor. I he estat cabo, a Madrid.

VALLÉS. Hola! Vols dir que tens condicions de mando?

AGUTZIL (*acció de pegar*). Se fa l que s pot.

VALLÉS. I ara com agutzil fas el mateix?

AGUTZIL. Sí, senyor: tot-hom tem i obeeix a l'autoritat. (*Mostrant el puny.*)

SEBASTIÀ (*glaçat*). Qui t'envia?

AGUTZIL. Don Pere Anton.

SEBASTIÀ. Vés-ten... (*L'Agutzil marxa per la dreta.*)

ESCENA XVI

DITS, MENOS L'AGUTZIL

SEBASTIÀ. Canalla, canalla! (*Furiós.*) Això és vil!

GUILLEM (*ansiós*). Què passa?

SEBASTIÀ. Tingui! (*Allarga l paper.*) La meva cessantia! Sóc mort!

GUILLEM. Què diu! (*Pren l'escrit.*)

VALLÉS (*an en Guillem*). Veus? Vet-aquí un passatger que ha volgut baixar del tren a tota màquina. S'ha esberlat la testa.

SEBASTIÀ. Oh! Per mi, rai; per mi, rai! Però i la meva quitxalla? I aquella dòna meva? Oh! (*S'estreny el cap am les mans.*)

GUILLEM (*concentrat*). I jo n tinc la culpa! Jo!

VALLÉS. Quina vilesa!

SEBASTIÀ. Si ho és? Cal conèixer la meva desditxada situació pera comprendre-ho bé. Aquella fera (*pera don Pere Anton*) la coneix ben bé. Cal tenir el cor ple de verí. (*Mossegant les paraulles.*) El mato!

GUILLEM (*l'ha comprès, i s'hi atança decidit*). Don Sebastià, la meva casa és la seva: jo no menjaré si vostè no parteix el meu pa. Però pot-ser més important que aquesta decisió n'hi ha una altra. Deixi-ho pera mi. (*Fora encaixada.*)

SEBASTIÀ. Cadascú que faci l que pugui.

VALLÉS (*sospitant males intencions*). No us precipiteu, nois. Abans de tot, la reflexió. Es ben segur que aquesta infamia farà reaccionar al poble. (*Se senten els aplaudiments més aprop.*)

SEBASTIÀ. S'equivoca, senyor Vallès. El castic farà la seva. Vostè mateix ho ha dit: la meva aixafada farà retirar de les finestres als encarrilats. La por encongirà ls cors, el triomf del més fort s'emportarà tot el poble. Avui Montblau ha reulat dèu anys en el camí de sa independència. Dèu anys, sí, dèu anys! Ara comencem una altra tongada de força.

VALLÉS. Retirem-nos a dintre.

GUILLEM (*ben resolt*). I sí, i sí que la comencem. La guerra am la guerra! La força am la força! Hem de lluitar, però lluitar com feres, crudelment, sense pietat!

VALLÉS. Home, no!

GUILLEM (*exaltat*). Com! Ne tenen ells am nosaltres? Digues-me! Ne tenen ells am nosaltres?

VALLÉS. Ells són dolents, ells són els butxins.

SEBASTIÀ. Sí, són lleons.

GUILLEM. Doncs ja n'hi ha prou: el bo, la victima, no vol, ni pot patir més; i es rebela i clava les ungles i mossega furiosament i... fa l que pot.

SEBASTIÀ. Es defensa la dignitat.

GUILLEM. No. La vida, la mateixa vida.

VALLÉS. Doncs, alerta, Guillem!

GUILLEM (*soperb*). Oh! No parlo de la meva! Parlo de la vida de Montblau, d'aquests mateixos

que ns volen enclavar, que pot-ser ens crucifixin, salvant-los i tot. (*El brugit s'acosta cada vegada més.*)

VALLÉS. Retirem-nos.

SEBASTIÀ Jo no. Els vui avergonyir.

VALLÉS. No provoqui la fera.

SEBASTIÀ. Ja no m pot fer més mal.

GUILLEM. Sols la vista del mal la pot salvar.

VALLÉS. Guillem, fes-me l favor. (*Volent fer-lo entrar a la casa.*)

GUILLEM. No, no passis ansia. (*Anant-sen.*) Estic tranquil, creu-me a mi. No, no. Dispensa.

ESCENA XVII

ELS MATEIXOS

LA MULTITUT I TOTS ELS PERSONATGES

(*La gentada entra furienta. No és una manifestació seria ni imponenta. Es més aviat magra, sense esser insignificant, i bullanguera. Els crits i els visques són aïslats. Els homes no s'han entusiasmat, i els joves ho han pres a broma. Aquells criden perquè ls convé i els altres per cridar. Don Pere Anton se queda a la porta del casino amb don Jaume, en Torres i en Pons. Mossèn Lluís s'ha retrassat un poc. En Manlleu, empaitat per una colla de cridaires, arriba a la meitat de la placeta.*)

VEUS. Visca en Manlleu! Visca!

GUILLEM (*fort*). Visca Montblau! (*Alguns crits de visca.*)

MANLLEU. Dispensin. Els companys m'estan agraits!

GUILLEM. Però Montblau no!

MANLLEU. Els he conseguit el pa!

SEBASTIÀ. Me l'heu robat a mi!

MANLLEU. Nosaltres no! L'hi juro!

GUILLEM (*cremat*). Sí, sí, vosaltres; vosaltres, que sosteniu al tirà, que engreixeu al llop que un dia us engolirà a tots!

MANLLEU. Avui ens fa viure. Oi, minyons?

VEUS. Sí, sí, sí!

GUILLEM (*crident*). Us fa viure am la sang dels que us volen bé, que lluiten pera vosaltres. Obriu els ulls! Mireu l'home, la victima! El vostre mestre, el dels vostres infants, se troba avui al carrer! (*Tirant-los el paper.*) Mireu-la la cessantia! Mengeu el pa que no és vostre! Us manteniu de la miseria dels altres!

MANLLEU. No, nosaltres, no!

GUILLEM. Vosaltres, defensors del butxí, vosaltres!

PERE ANTON (*ha acudit als crits den Guillem i s'obre pas am força*). Tu ets el butxí, el butxí del poble! Jo no permetré mai que l destrueixis el meu poble! Sóc el seu pare i el defensaré! (*Am despreci.*) Ja ho saps, formiga!

TORRES. Visca l nostre amo!

VEUS (*furioses*). Visca!... (*El rodeja la gent.*)

GUILLEM (*desfent-se dels braços den Vallès*). Canalla! Covard!

PERE ANTON. Fòra tots! (*S'obre pas.*) Què has dit? Ets el meu esclau! (*Alçant el bastó.*) Agenolla-t, pigmeu!

GUILLEM. Sóc el més fort! (*Despara un revolver.*)

PERE ANTON. Arrocegueu-lo! (*Cau en terra.*)

GUILLEM (*cap a la multitud*). Sou lliures! Us he salvat! Visca Montblau! (*Rodegen al ferit mossèn*)

Lluís, don Jaume, en Torres i en Pons. Les dònnes, don Sebastià, en Vallès i en Guillem formen grupo apart.)

LLUÍS. Déu l'hagi perdonat! *(La gentada, després de la primera embestida, se va retirant per totes les sortides.)*

FI DEL DRAMA

2 pisset

